

Департамент освіти і науки Луганської обласної державної адміністрації  
Луганський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

# **ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД: АКТУАЛЬНІСТЬ, СУТНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

*Навчально-методичний посібник*

Харків  
«Друкарня Мадрид»  
2018

УДК 373.3.091.33(075.8)

I-73

*Друкується за рішенням ученої ради  
Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти  
(протокол № 5 від 10 жовтня 2018 р.)*

**Укладачі:**

*Н. Б. Ларіонова*, доцент кафедри педагогіки та психології  
Луганського ОІППО, кандидат педагогічних наук, доцент;

*Н. М. Стрельцова*, методист кафедри педагогіки та психології  
Луганського ОІППО

**Рецензенти:**

*Т. М. Гавлітіна*, проректор з науково-педагогічної роботи  
Рівненського ОІППО, кандидат педагогічних наук, доцент;

*В. В. Кондратова*, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти  
КЗ «Кіровоградський ОІППО імені Василя Сухомлинського», кандидат  
педагогічних наук;

*О. В. Пагава*, завідувач кафедри педагогіки та психології  
Луганського ОІППО, кандидат психологічних наук

*Рекомендовано Департаментом освіти і науки  
Луганської обласної державної адміністрації*

**Інтегративний** підхід : актуальність, сутність,  
особливості впровадження в умовах початкової школи :  
навчально-методичний посібник / уклад. : Н. Б. Ларіонова,  
Н. М. Стрельцова. Харків : «Друкарня Мадрид», 2018. 76 с.  
ISBN 978-617-7683-38-3

Посібник містить матеріали, які висвітлюють науково-теоретичні питання інтегративного підходу в освіті. Представлено результати пошуку ефективних шляхів його реалізації в початковій ланці, передовий досвід збагачення методичного арсеналу педагогів новими ідеями й технологічними знахідками. Матеріали проілюстровано прикладами роботи вчителів-практиків щодо побудови освітнього процесу в початкових класах на інтегративній основі.

УДК 373.3.091.33(075.8)

ISBN 978-617-7683-38-3

© Луганський обласний інститут  
післядипломної педагогічної освіти, 2018  
© «Друкарня Мадрид», 2018

## ЗМІСТ

|   |           |
|---|-----------|
| ВСТУП .....   | 4         |
| <b>РОЗДІЛ 1. ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА<br/>ОСНОВА ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ<br/>В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ .....</b> | <b>6</b>  |
| 1.1. Інтегративний підхід в освіті – відповідь на виклики<br>часу .....   | 6         |
| 1.2. Особливості інтегрованого навчання в початковій<br>школі .....   | 12        |
| <b>РОЗДІЛ 2. ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ<br/>В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ ..</b>                                       | <b>19</b> |
| 2.1. Інтеграція освітніх галузей. Тематичний тиждень. ....  | 19        |
| 2.2. Упровадження інтегрованого курсу «Я досліджую<br>світ» в освітню практику початкової школи (з досвіду<br>роботи) .....                 | 39        |
| 2.3. Проектування тематичного дня .....   | 44        |
| 2.4. Особливості планування та проведення інтегрованого<br>заняття .....  | 54        |
| 2.5. Навчальний проект як форма інтеграції .....  | 61        |
| <b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ .....</b>   | <b>71</b> |
| <b>ГЛОСАРІЙ .....</b>   | <b>74</b> |

## ВСТУП

Інтеграція (від лат. Integratio – відновлення, спогад, Integer – цілий) – об'єднання в ціле будь-яких частин, елементів.

Інтеграційні процеси на різних рівнях й у різних сферах суспільного життя – ознака часу, але найбільш актуальними та затребуваними вони є в соціальному інституті освіти.

Таку тенденцію передбачав ще В. Вернадський, який зазначав, що зростання наукового знання ХХ століття швидко стирає межі між окремими науками. Воно дедалі більше спеціалізується не за науками, а за проблемами. Це дає змогу, з одного боку, надзвичайно глибоко вивчати явище, а з іншого – охоплювати його з усіх точок зору.

З урахуванням особливостей сучасного світу, яке є інформаційним, науковим, а також ролі та місця освіти, яка є одним з оптимальних й інтенсивних способів входження людини у світ науки та культури, у стратегічних завданнях реформування змісту освіти в Україні передбачено необхідність побудови освітнього процесу на засадах інтегративного підходу, організації його як цілеспрямованого процесу навчання й виховання в інтересах особистості, суспільства, держави, що характеризується партнерською взаємодією між учителями, учнями та їхніми батьками, взаємозв'язком усіх структурних елементів – цілей і засобів досягнення освітніх завдань.

У Державній національній програмі «Освіта» сформульовані такі завдання: відбір і структурування навчально-виховного матеріалу на засадах диференціації та інтеграції, забезпечення альтернативних можливостей для здобуття освіти відповідно до індивідуальних потреб і здібностей; орієнтація на інтегровані курси, пошук нових підходів до структурування знань як засобу цілісного розуміння й пізнання світу.

Провідною ідеєю Концепції «Нова українська школа» є розвиток ключових компетентностей учнів. Орієнтуючись на європейський досвід освітніх реформ, українська освіта сьогодні повинна мати не академічний, а прикладний характер: усі знання, отримані в школі, дитина має використовувати в повсякденному житті. Саме такою ідеєю пронизане інтегроване навчання, яке нині набуло більш широкого розуміння в теорії й більш активного використання в практиці освітньої діяльності порівняно з попередніми роками.

За новим Державним стандартом початкової освіти інтеграція є основою формою організації навчання молодших школярів.

Отже, актуальність інтегрованого навчання зумовлена необхідністю переформатування традиційних підходів до навчання та формування в учнів цілісної картини світу, створення умов для формування дитини – здобувача освіти як цілісної всебічно розвиненої особистості.

Сучасний інтегрований урок вагомо відрізняється від того, який упроваджувався протягом багатьох років. Поступово ми відходимо від штучного об'єднання двох навчальних дисциплін у межах одного уроку, під час якого один предмет домінує, а інший слугує доповненням.

У сучасному розумінні інтегроване навчання – це навчання, яке ґрунтується на комплексному підході. Освіта розглядається через призму загальної картини, а не ділиться на окремі дисципліни. Предметні межі майже зникають, натомість з'являється тематичне викладання, за якого декілька навчальних предметів об'єднуються навколо однієї теми.

Такий підхід до навчання широко впроваджується в школах країн ЄС, а з 2017–2018 навчального року – у 100 пілотних школах України в межах усеукраїнського експерименту «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної освіти».

Створюючи цей посібник, ми намагались стисло та зрозуміло розкрити теоретико-методологічний і практичний аспекти інтегрованого навчання й ознайомити читачів з досвідом роботи експериментальних шкіл Луганщини в цьому напрямі.

## РОЗДІЛ 1

# ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД ЯК МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

### 1.1. Інтегративний підхід в освіті – відповідь на виклики часу

Актуальність інтегративного підходу в освіті обумовлена низкою глобальних процесів і тенденцій.

Передусім у сучасних умовах ускладнена об'єктивно необхідна інтеграція двох систем: людини і світу. З одного боку, сучасний світ створює для людини максимальні можливості як за рахунок накопичених у результаті суспільного прогресу ресурсів, так і за рахунок практично необмеженої мобільності (соціальної, професійної, територіальної тощо). З іншого боку, у порівнянні з попередніми історичними етапами наш час відрізняється більш значним ступенем складності й швидкими темпами кардинальних змін, що значно ускладнює процес входження людини у світ.

Проблемність цього входження підтверджує поява значної кількості індивідів та груп, які демонструють деструктивну, руйнівну поведінку як стосовно себе, так і соціуму. Як результат світ, що створений і розвивається виключно в процесі людської діяльності, відчуває певний дефіцит суб'єктів – носіїв людського капіталу, людини – творця культури як сукупності матеріальних та духовних цінностей, а також способів їх створення; історично набутого набору правил діяльності й поведінки всередині соціуму.

Саме культура є тією сферою, у якій об'єднуються інтереси людини й соціуму: перша отримує ресурси, необхідні для задоволення потреб кожного індивіда, а також можливість для самореалізації; а другий – ресурси, необхідні для його збереження, гармонізації та подальшого розвитку.

Відповідно:

*потреби світу* – здійснювати прогресивний розвиток, що можливо тільки шляхом діяльності як активності людини, що має усвідомлюваний характер і спрямована на досягнення поставленої мети, що визначається потребою;

*потреби сучасної людини* – мати здатність пристосовуватися до швидкої зміни суспільно-економічних умов, адаптуватись у змінних умовах, уміти знаходити шляхи розв'язання проблем, що виникають у практичній, пізнавальній, комунікативній та інших видах діяльності.

Отже, сучасній людині необхідні:

1) цілісний світогляд, цілісне сприйняття світу;

2) такі навички, як критичне мислення, прогнозування, висунення гіпотез, порівняння й зіставлення, узагальнення, оцінка суперечностей, вибір альтернативи, ухвалення обґрунтованих рішень, повага та розуміння думок інших, донесення власної думки, уміння співпрацювати, логічне конструювання висловлювань, використання засвоєної інформації в нових ситуаціях.

Основою створення адекватної картини світу є інтеграція, яка забезпечує узагальнення окремих образів, понять, уявлень людини про навколишній світ та саму себе.

Освіта, яка є одним з оптимальних та інтенсивних способів входження людини в сучасний світ – світ науки й культури – повинна відмовитись від дисциплінарної організації знань, яка, на думку О. Савченко, відповідала певному історичному етапові, а нині поступається місцем новій – проблемній, тому одним з перспективних напрямів удосконалення змісту освіти є інтегроване навчання.

Інтеграція в освіті оптимально відповідає й формуванню такої ключової компетентності, як уміння вчитись протягом життя – здатності до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових умінь і навичок, організації навчального процесу (власного й колективного), зокрема через ефективне керування ресурсами й інформаційними потоками, уміння визначати навчальні цілі та способи їх досягнення, вибудовувати свою освітньо-професійну траєкторію, оцінювати власні результати навчання.

Інтеграція вирішує основні суперечності освіти – протиріччя між безмежністю знань та обмеженими людськими ресурсами. Навіть компетентності й компетенції є інтегрованим результатом навчальної діяльності учнів і формуються передусім на основі інтегрування змісту освіти.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови інтеграція трактується як доцільне об'єднання та координація дій різних частин цілісної системи.

За системного підходу інтеграція визначається як процес взаємодії двох або більше систем з метою створення нової, яка набуває нових властивостей завдяки зміні властивостей та зв'язків її елементів.

Американський педагог Дж. Гіббонс висловлював думку, що інтегрувати – це поєднувати частини систем так, щоб результат об'єднання в сумі перевершував їхнє значення до взаємодії.

Деякі вчені, зокрема Н. С. Антонов, розглядають поняття «інтеграція» в загальнонауковому аспекті, визначаючи його природне протиставлення поняттю «диференціація» та наголошуючи на високому рівні системності: це процес взаємопроникнення, ущільнення, уніфікації знання, який проявляється через єдність з протилежним йому процесом розчленування, розмежування, диференціації.

Інтеграція, на думку Н. Костюка, – це процес взаємодії елементів із заданими властивостями, що супроводжується встановленням, ускладненням і зміцненням істотних зв'язків між цими елементами на основі достатньої підстави, у результаті якої формується інтегрований об'єкт (цілісна система) з якісно новими властивостями, у структурі якого зберігаються індивідуальні властивості вихідних елементів.

На процесуальності та результативності інтеграції наголошує І. М. Козловська: «Інтеграція представляє собою процес і результат створення нерозривно зв'язаного, єдиного».

Отже, інтеграція – це процес взаємодії, об'єднання, взаємовпливу, взаємопроникнення, взаємозближення, відновлення єдності... двох або більше систем, результатом якого є утворення нової цілісної системи, яка набуває нових властивостей та взаємозв'язків між оновленими елементами системи.

Ця концепція сприйняття інтеграції в межах системного підходу відображається й за її проекції на сферу освіти.

Інтегроване навчання – це навчання, яке ґрунтується на комплексному підході. Освіта розглядається через призму загальної картини, а не ділиться на окремі дисципліни.

Предметні межі (роздільники) зникають, коли вчителі заохочують учнів робити зв'язок між дисциплінами й спиратись на знання й навички з кількох предметних областей.

Учням потрібні відкриті можливості для інтеграції знань і навичок з різних дисциплін і критичного оцінювання того, як ці частини взаємодіють.

Ідея інтеграції в освіті є значним здобутком дидактики, оскільки за умови її успішного методичного впровадження реалізується мета якісної освіти, тому інтеграція як вимога об'єднання в ціле компонентів об'єктів навчання є необхідним дидактичним засобом, за допомогою якого уможливується створення в учнів цілісного уявлення про об'єкт, що вивчається, формується міжпредметна компетентність як здатність учня застосувати щодо міжпредметного кола проблем знання, уміння, навички, способи діяльності та ставлення, які належать до певного кола навчальних предметів і предметних галузей.

Перші практичні спроби створення системної освіти на проблемно-комплексній інтегрованій основі були зроблені Д. Дьюї, С. Шацьким. Комплексний метод мав на меті інтеграцію знань з різних предметних галузей навколо певної загальної проблеми.

У другій половині ХХ століття на перший план виходять питання взаємовикористання навчального матеріалу, координації та систематизації знань, установлення міжпредметних зв'язків (І. Зверев, В. Максимова, В. Неверов, І. Петрова).



Сьогодні ідея інтеграції змісту й форм навчання приваблює багатьох учителів-практиків. Проблеми інтеграції знань на міжнауковому, філософському, педагогічному рівнях вивчали С. Гончаренко, Б. Кедров, Б. Новик, О. Спіркін, В. Тюхтін та ін.

Основні положення теорії міжпредметних зв'язків у цілісному процесі навчання були об'єктом дослідження І. Волощука, Н. Лошкарьової, В. Максимової, В. Федорової та ін.

Дослідженням дидактичних особливостей інтеграції змісту навчання займалися видатні педагоги: О. Біляєв, Л. Варзацька, Т. Донченко, Ю. Колягін, В. Паламарчук, О. Савченко, Н. Светловська та ін.

Увага провідних дидактів і методистів до проблеми інтеграції пояснюється тим, що це об'єднання спрямоване на посилення інформаційного змісту та емоційне збагачення сприймання, мислення й почуттів учнів завдяки залученню додаткового цікавого матеріалу, що дає можливість з різних боків пізнати явище, поняття, досягти цілісності знань учнів.

Аналіз науково-методичних досліджень свідчить, що інтеграція в дидактиці розглядається у двох аспектах:

1) як мета навчання, що базується на створенні цілісної уяви про навколишній світ як єдине ціле, у якому всі елементи взаємозв'язані;

2) як засіб навчання, що орієнтований на зближення предметних знань, установлення між ними взаємозв'язків.

У сучасній школі узвичаїлась інтеграція, здійснювана різними шляхами:

- створення інтегрованих курсів – навчальних предметів, які адаптують для вивчення та інтегрують знання декількох наук або видів мистецтв (природничих – «Природознавство», суспільствознавчих – «Я у Світі», біологічних – «Основи здоров'я», музичне й образотворче мистецтво – «Мистецтво» та ін.);

- розроблення нових форм уроків (урок з міжпредметними зв'язками, інтегрований урок, бінарний урок);

- упровадження навчальних проєктів;

- організація тематичних днів і тижнів.

В останні роки водночас з розвитком теорії та практики використання міжпредметних зв'язків як одного з найдоступніших рівнів інтеграції знань усе більш актуальною стає теорія інтеграції знань з описом педагогічних еквівалентів усіх її видів та рівнів.

На сучасному етапі розглядають три рівні інтеграції, кожний з яких має свою логічну структуру та складається з базису (кооперувальної дисципліни), завдання (проблеми базової дисципліни), знаряддя (теоретичного й технічного інструментарію базової та суміжних дисциплін).

Першим рівнем дидактичної інтеграції є інтеграційні взаємодії на рівні редукції. Слід зазначити, що редукція – це процес або дія, що

призводить до зменшення, послаблення або спрощення чого-небудь, іноді до повної втрати якихось об'єктів, ознак. За цієї умови інтеграція здійснюється у формі міжпредметних зв'язків.

Під міжпредметними зв'язками розуміють систему відношень між знаннями, уміннями та навичками, які формуються в результаті послідовного відображення в засобах, методах і змісті навчальних дисциплін тих об'єктивних зв'язків, що наявні в реальному світі.

Сучасні дослідження вказують, що міжпредметні зв'язки – це умова виховувального та розвивального навчання, принцип навчання. У педагогічній науці міжпредметні зв'язки розглядаються і як міжнаукові зв'язки.

Отже, міжпредметні зв'язки, в широкому розумінні слова, – це педагогічний еквівалент дидактичних зв'язків, які реалізуються в навчальному процесі.

Другий рівень дидактичної інтеграції має на меті синтез взаємодіючих наук на основі деякої базової дисципліни. Мається на увазі так званий внутрішньодисциплінарний синтез, який об'єднує різні теорії в межах одного предмета. Такий синтез є діалектичним, дає можливість урахувати диференціацію знань і є методом досягнення єдності наукових знань.

Третім рівнем дидактичної інтеграції передбачається наявність теоретичного й технічного інструментарію базової та суміжних дисциплін, створення цілісної інтегративної системи, зокрема інтегрованого курсу. Інтегровані курси як спосіб інтеграції змісту освіти найбільш поширеними є в початкових класах.

Ідея інтеграції знань надзвичайно популярна в таких країнах, як Франція, Німеччина, Фінляндія тощо.

Дослідження європейського досвіду дозволяє визначити тенденції поширення інтегрованого навчання в країнах світу:

- запровадження освітніх галузей;
- об'єднання у вузькопредметні освітні галузі мови й математики;
- розроблення міжпредметних тем для формування ключових компетентностей;
- упровадження інтегрованих курсів (так, читання, письмо, усне мовлення об'єднані в «мистецтво мовлення», відомості з історії, географії – у суспільствознавство тощо).

Отже, інтегроване навчання –

- засноване на комплексному підході;
- розглядається через призму цілісної картини світу;
- предметні межі руйнуються;
- учителі заохочують учнів спиратись на знання й навички з кількох предметних областей.

Доведено, що інтегративний підхід у навчанні дає можливість формувати в учнів нові знання, що характеризуються вищим рівнем осмислення,

динамічністю їх застосування в нових ситуаціях, підвищенням їхньої дієвості й системності, сприяє розширенню соціально-пізнавального досвіду учнів у річищі поставлених учителем конкретних навчально-виховних завдань, інтенсивному розвитку школярів в аспекті вибраної тематики, формуванню інтересу до подій і явищ дійсності, вихованню особистості, розвиває загальнонавчальні навички дітей.

### ПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Чим обумовлена актуальність запровадження інтегративного підходу в сучасну систему освіти?
2. Розкрийте зміст понять «інтеграція», «інтегроване навчання».
3. Якими шляхами здійснюється інтеграція в сучасній школі?
4. У яких аспектах розглядається інтеграція в сучасній дидактиці?
5. Охарактеризуйте рівні інтеграції з точки зору сучасної дидактики.
6. Визначте сутнісні особливості міжпредметної інтеграції.
7. Охарактеризуйте тенденції поширення інтегрованого навчання в країнах світу.
8. Визначте сутнісні особливості інтегрованого навчання та його переваги.

### ЛІТЕРАТУРА

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. № 896 «Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-p> (дата звернення: 24.10.2018).
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. на CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
3. Бех І. Д. Інтеграція як освітня перспектива // Початкова школа. 2002. № 5. С. 5–7.
4. Ілляш С. Інтегрований підхід до навчання у початковій школі, його педагогічна цінність // Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський зб. наук. праць мол. вчених Дрогобицького держ. пед. універ. ім. І. Франка/ ред.-упор. В. Ільницький, А. Душний, І. Зимомря. Дрогобич : Посвіт, 2013. Вип. 6. Ч. II. С. 57–65.
5. Інтегроване навчання : тематичний і діяльнісний підходи (Частина 1). URL: <http://nus.org.ua/articles/integrované-navchannya-tematycznyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chasty-na-1/> (дата звернення: 24.10.2018).
6. Інтегроване навчання : тематичний і діяльнісний підходи (Частина 2). URL: <http://nus.org.ua/articles/integrované-navchannya-2/>

tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-2/ (дата звернення: 24.10.2018).

7. Ніколенко Л. Т. Нова українська школа : інтеграційний підхід у початковій загальній освіті // тематичний випуск журналу «Методист». № 2 (74), лютий. 2018. С. 72–74.

8. Просіна О. В. Інтеграція в НУШ. Інтегрований підхід в освітньому процесі // тематичний випуск журналу «Методист». № 2 (74), лютий. 2018. С. 68–71.

9. Технології інтеграції змісту освіти : зб. наук. пр. [ред. кол., головн. ред. В. Р. Ільченко]. Полтава : ПОППО, 2014. Вип. 6. 326 с.

10. Філь Г., Жигайло М. Інтегроване вивчення предметів гуманітарного циклу за галузями знань як важлива передумова розвитку сучасної науки // Актуальні питання гуманітарних наук. 2015. Вип. 11. С. 310–316. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd\\_2015\\_11\\_46](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2015_11_46) (дата звернення: 24.10.2018).

11. Шевчук К. Інтегрований підхід до навчання : ретроспективний аналіз // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія. 2007. № 20. С. 50–55. URL: [//www.researchgate.net/publication/260383767\\_INTEGROVANIJ\\_PIDHID\\_DO\\_NAVCANNA\\_RETROSPEKTIVNIJ\\_ANALIZ](http://www.researchgate.net/publication/260383767_INTEGROVANIJ_PIDHID_DO_NAVCANNA_RETROSPEKTIVNIJ_ANALIZ) (дата звернення: 24.10.2018).

## **1.2. Особливості інтегрованого навчання в початковій школі**

Як ми з вами з'ясували, інтеграція – це процес пристосування й об'єднання розрізнених елементів в єдине ціле за умови їхньої цільової та функціональної однотипності, а інтегроване навчання – це навчання, яке засноване на комплексному підході, розглядається через призму цілісної картини світу й не ділиться на окремі предмети.

Метою інтегрованого навчання є:

- формування в учнів цілісного уявлення про навколишній світ, системи знань і вмінь;
- досягнення якісної, конкурентоздатної освіти;
- створення оптимальних умов для розвитку мислення учнів у процесі вивчення загальноосвітніх предметів і предметів професійно-теоретичного циклу;
- активізація пізнавальної діяльності учнів на уроках;
- ефективна реалізація розвивально-виховних функцій навчання.

Актуальність інтеграції в початковій школі обумовлена низкою чинників:

- Для молодших школярів властиве нерозчленоване сприйняття об'єктів навколишнього світу, а цілісне.

- Останнім часом відбулось збільшення кількості інформації, розширення змісту освіти, що в разі збереження монопредметної організації освітнього процесу призводить до перенавантаження учнів.

- Деякі теми дублюються різними предметами.

- У реальному житті дуже рідко дитина стикається із ситуаціями, які є монопредметними.

- У міжнародних моніторингових дослідженнях TIMS, PISA завдань не пов'язані з конкретними навчальними предметами або освітніми галузями, а потребують інтегрованого бачення проблеми, мають практико орієнтований характер, базуються на виявленні пізнавального й життєвого досвіду дитини. Отже, збереження монопредметного підходу призводить до неготовності українських дітей інтегруватись в освітній простір будь-якої європейської країни, а в більш дальній перспективі – до низької конкурентоспроможності на світовому ринку праці.

- Монопредметний підхід до організації освітнього процесу не відповідає нагальній необхідності формування в молодших школярів навичок людини XXI століття.

Новий державний стандарт початкової освіти, розроблений відповідно до законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», урахує тенденції поширення інтегрованого навчання в країнах світу.

Зміст початкової освіти:

А) розроблений на основі компетентнісного підходу: не знання заради знань, а знання заради вміння їх застосовувати в реальному житті;

Б) представлений у комплексі освітніх галузей, при цьому зазначається, що на підставі базового навчального плану може здійснюватись повна або часткова інтеграція різних освітніх галузей, що відображається в освітній програмі й навчальному плані закладу загальної середньої освіти.

У процесі інтеграції кількість навчальних годин, передбачених на вивчення кожної освітньої галузі, перерозподіляється так, що їхнє сумарне значення не зменшується. Зміст природничої, соціальної й здоров'язбережувальної, громадянської та історичної, технологічної, інформатичної освітніх галузей у початковій школі інтегрується в різній комбінації їхніх компонентів, утворюючи інтегровані предмети та курси, перелік і назви яких зазначаються в освітніх програмах та навчальних планах.

Серцевиною формування наукового світогляду, вироблення сучасної світоглядної парадигми в молодших школярів виступає інтеграція змісту освіти, який складається із чотирьох основних *компонентів*:

1. досвіду пізнавальної діяльності, зафіксованого у формі її результатів – знань;

2. досвіду різних способів діяльності – у формі вмінь діяти за зразком;

3. досвіду творчої діяльності – у формі вмінь ухвалювати нестандартні рішення в проблемних ситуаціях;

4. досвіду ставлення до навколишньої дійсності – у формі світоглядних, морально-естетичних орієнтацій.

Можливі різні форми інтеграції:

- повне злиття навчального матеріалу в єдиному предметі/у єдиній темі тощо, тобто інтеграція за змістом (*тематичний підхід*);
- інтеграція на рівні способів дій (навичок) (*діяльнісний підхід*).

Інтеграція за змістом, тобто за тематичним підходом: наприклад, можуть інтегруватись такі предмети:

- математика: арифметика, початки алгебри та геометрії;
- навчання грамоти: мова, література;
- природознавство може охоплювати такі предмети: астрономію, екологію, економіку, зоологію, ботаніку, анатомію, географію;
- мистецтво інтегрує різні його види: образотворче, музичне, декоративно-прикладне, танцювальне.

Різні предмети можуть інтегруватись навколо однієї теми. Наприклад, тема «Першоцвіти» розглядається на уроках української мови й читання, математики, природознавства та мистецтва.

Етапи реалізації міжпредметної інтеграції змісту навчання (від простого до складного):

- уведення міжпредметних зв'язків на уроках суміжних дисциплін на основі репродуктивної діяльності й елементів проблемності;
- постановка міжпредметних навчальних проблем і самостійний пошук їх вирішення на окремих уроках;
- систематичне проблемне навчання на основі ускладнених міжпредметних проблем усередині окремих курсів;
- включення спочатку двосторонніх, а потім і багатосторонніх зв'язків між різними предметами на основі координації діяльності вчителя;
- розробка широкої системи в роботі вчителів, які здійснюють міжпредметні зв'язки як у змісті й методах, так і у формах організації навчання разом з позакласною роботою та розширенням меж програми.

За допомогою багатосторонніх міжпредметних зв'язків закладається фундамент для формування в учнів умінь комплексного бачення проблем реальної дійсності, різнопланових підходів до їх розв'язання.

Міжпредметні зв'язки можуть бути горизонтальними або вертикальними.

### ГОРИЗОНТАЛЬНІ МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ

*вивчення одного поняття на уроках з різних предметів протягом деякого часу (не одночасно)*



Рис. 1. Горизонтальні міжпредметні зв'язки (Джерело: Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи (Частина 2))

Горизонтальний міжпредметний зв'язок здійснюється тоді, коли інтегровані предмети вивчаються відірвано в часі (наприклад, протягом тижня, місяця).

Горизонтальні міжпредметні зв'язки характеризуються вивченням поняття на уроках різних предметів протягом деякого часу (неодночасно). Наприклад, на уроках природознавства досліджують, як виготовляють папір, на уроках української мови проводиться словникова робота – зі словом «папір», на уроках трудового навчання виготовляють різні іграшки з паперу.

Вертикальний зв'язок можна спостерігати, якщо інтегровані предмети вивчаються в близьких часових межах (протягом одного уроку, одного дня): якщо вчитель весь урок вивчає одну тему, залучаючи з інших відомості, способи дій на основі сформованих в учнів умінь та навичок, форму подання навчального матеріалу тощо, то використовує *вертикальний тематизм*.

Наприклад, на уроці з літературного читання вивчається вірш про річку, на уроці образотворчого мистецтва – малюють водні рослини, на уроках української мови вивчається правопис власних назв і, нарешті, на уроках природознавства вивчається тема «Водойми України».

Інтеграція на рівні способів дій (навичок) (діяльнісний підхід) здійснюється на основі *принципу проблемності*, що забезпечує максимум діяльності учнів, мінімум діяльності вчителя, опору на попередній досвід дитини, на її почуття та емоції, здивування, зацікавленість, допитливість, кмітливість, ініціативу, творчий пошук, задоволення від процесу мислення, самостійність, творчість, пошук нових шляхів розв'язання проблеми.

**ВЕРТИКАЛЬНІ МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ**  
вивчення поняття на одному уроці (або в один часовий проміжок на різних уроках)  
із використанням навчального матеріалу з різних предметів



Рис. 2. Вертикальні міжпредметні зв'язки (Джерело: Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи (Частина 2))

Така інтеграція надає можливість формувати в учнів навички людини XXI століття:

- **критичне та продуктивне мислення, здатність до вирішення проблем:** прогнозування, висування гіпотез, порівняння й зіставлення, узагальнення, оцінка ідей, вибір альтернативи, ухвалення рішень;

- **соціальні/комунікативні навички:** уважне слухання, повага до точки зору інших, розуміння думок інших, коректне донесення власної думки, співпраця під час спільної роботи;

- **організаційні навички:** логічне вибудовування ідей, планування, форма вираження (письмово, усно, візуально, драматизація); розподіл часу;

- **навички застосування:** використання раніше засвоєної інформації або навичок у новій ситуації; дослідницькі навички, розуміння прочитаного, навички вимірювання тощо.

Вибір інтеграції як методологічного концепту зумовлений перспективними й поточними дидактичними, виховними та розвивальними завданнями освітнього процесу початкової школи.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень дозволяє стверджувати, що втілення в освітню практику інтегративного підходу створює сприятливі умови для формування цілісного образу світу, прояву творчості дитини та вчителя. Інтегроване навчання дає свободу вибору теми, змісту, засобів, які використовуються в організації навчання молодших школярів.

Серед переваг інтегрованого навчання є те, що інтеграція поживляє освітній процес; економить навчальний час; позбавляє від перевтоми тощо.

Переваги інтегрованого навчання для учнів:

- більш чітке розуміння мети кожного предмета в різних контекстах;
- більш глибоке розуміння будь-якої теми, завдяки її дослідженню через кілька точок зору;

- краще усвідомлення комплексного підходу, через який предмети, навички, ідеї та різні точки зору пов'язані з реальним світом;

- удосконалення навичок системного мислення.

Уміння бачити взаємозв'язки всіх аспектів життя, зрештою, стає звичкою, яка буде допомагати учням протягом усього їхнього життя.

Отже, використання інтегративного підходу в початковій освіті сприяє:

- формуванню в молодших школярів цілісної картини світу,
- розвитку системного мислення,
- здатності сприймати предмети та явища різнобічно, системно,
- формуванню в учнів якісно нових знань вищого рівня мислення,



- забезпеченню динамічності застосування отриманих знань у нових ситуаціях, гнучкості розуму, вміння переносити та узагальнювати знання з різних предметів,
- закріпленню творчого ставлення до праці,
- формуванню здатності вирішувати складні практичні завдання, що вимагають синтезу знань з різних наукових галузей.

Практики освіти, зокрема вчителі початкових класів, підтверджують однозначно позитивні результати впровадження інтегративного підходу.

Ми хочемо ознайомити вас із поетичним відгуком **Олени Миколаївни Мащенко**, учителя початкових класів Лиманської загальноосвітньої школи I-III ступенів Старобільської районної ради Луганської області, на інтеграцію як освітню технологію.

*Тож спішіть, поспішайте!*

*І цю технологію глибше вивчайте!*

*Вона сучасна, актуальна, міждисциплінарна,*

*Стратегічна, інтерактивна, універсальна.*

*Ключові компетентності розвиває,*

*Власну думку висловлювати спонукає.*

*Вчить правильно давати відповіді та ставити запитання,*

*Та спонукає до толерантності в спілкуванні,*

*Ефективно внутрішні ресурси суб'єкта формує,*

*Свідому, соціально активну особистість готує.*

*Будьте впевнені, ми маємо рацію!*

*Дякуючи їй, створюємо проблемну ситуацію.*

*Підготовка не проста до такого уроку,*

*Проте інтеграція вийде нікроу!*

## ПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Чим обумовлена актуальність інтеграції в початковій школі?
2. Розкрийте механізм упровадження інтегративного підходу на основі нового державного стандарт початкової освіти.
3. Назвіть форми інтеграції.
4. Охарактеризуйте інтеграцію на основі тематичного підходу.
5. Охарактеризуйте інтеграцію на основі діяльнісного підходу.
6. Визначте етапи реалізації міжпредметної інтеграції змісту навчання.
7. Розкрийте особливості горизонтальних міжпредметних зв'язків.
8. Наведіть приклад побудови горизонтальних міжпредметних зв'язків з власної педагогічної практики.
9. Розкрийте особливості вертикальних міжпредметних зв'язків.
10. Наведіть приклад побудови вертикальних міжпредметних зв'язків з власної педагогічної практики.

11. Охарактеризуйте функції інтегративного підходу в розвитку особистості молодшого школяра.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про освіту» URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 24.10.2018).

2. Закон України «Про загальну середню освіту». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/651-14> (дата звернення: 24.10.2018).

3. Постанова Кабінету міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-p> (дата звернення: 24.10.2018).

4. Бех І. Інтеграція як освітня перспектива // Початкова школа. 2002. № 5. С. 5–6.

5. Зимульдінова А. Інтегроване вивчення предметів за галузями знань : навч. пос. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2011. 86 с.

6. Ілляш С. Інтегрований підхід до навчання у початковій школі, його педагогічна цінність // Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський зб. наук. праць мол. вчених Дрогобицького держ. пед. універ. ім. І. Франка / ред.-упор. В. Ільницький, А. Душний, І. Зимомря. Дрогобич : Посвіт, 2013. Вип. 6. Ч. II. С. 57–65.

7. Інтегроване навчання : тематичний і діяльнісний підходи (Частина 1). URL: <http://nus.org.ua/articles/integrovane-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-1/> (дата звернення: 24.10.2018).

8. Інтегроване навчання : тематичний і діяльнісний підходи (Частина 2). URL: <http://nus.org.ua/articles/integrovane-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-2/> (дата звернення: 24.10.2018).

9. Нова українська школа. Порадник для вчителя. URL: <https://osvita.ua/school/reform/59430/> (дата звернення: 24.10.2018).

10. Філь Г., Жигайло М. Інтегроване вивчення предметів гуманітарного циклу за галузями знань як важлива передумова розвитку сучасної науки // Актуальні питання гуманітарних наук. 2015. Вип. 11. С. 310–316. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd\\_2015\\_11\\_46](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2015_11_46) (дата звернення: 24.10.2018).

11. Шевчук К. Педагогічні умови організації інтеграції в початковій школі // Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія : зб. наук. праць. Чернівці, 2004. Вип. 210. С. 190–195.

12. Юдіна Н. О. Особливості структури мотивації молодших школярів при інтегрованому навчанні // Практична психологія та соціальна робота. 2008, № 9. С. 46–51.

## РОЗДІЛ 2

### ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

#### *2.1. Інтеграція освітніх галузей. Тематичний тиждень*

Актуальність упровадження інтегрованого навчання в початкову школу обумовлена тим, що:

1. для дітей молодшого шкільного віку характерне цілісне сприйняття світу;

2. доведено, що гармонія в стосунках людини з природою, із суспільством, із самою собою можлива тільки тоді, коли людина є носієм цілісного світогляду, тому структурування освітнього процесу на засадах інтегративного підходу є основною новацією, яка входить у практику початкової школи. Дидактичний зміст процесу інтеграції полягає у взаємозв'язку змісту, методів і форм роботи.

Інтеграцію навчального матеріалу з різних навчальних предметів здійснюють навколо певного об'єкту чи явища довкілля, або навколо розв'язання проблеми міжпредметного характеру, або для створення творчого продукту тощо.

Оптимальною моделлю інтеграції в початковій школі є інтеграція освітніх галузей навколо соціокультурної теми/проблеми під час тематичних тижнів/днів.

Створення єдиного для навчальних предметів тематичного простору дозволяє уникнути дублювання інформації в змісті різних навчальних дисциплін та, водночас, розглянути аналогічний матеріал з різних боків, за допомогою різних дидактичних засобів. Так забезпечуються збалансованість у сприйманні інформації різних освітніх галузей, психологічно комфортна атмосфера навчальних занять.

У Державному стандарті початкової освіти, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87, визначені 9 освітніх галузей, кожна з яких має свою мету:

Як зазначено в Державному стандарті початкової освіти, на підставі базового навчального плану може здійснюватись повна або часткова інтеграція різних освітніх галузей, що відображається в типових освітніх програмах, освітній програмі закладу загальної середньої освіти.

У документі визначається реалізація змісту дев'яти освітніх галузей у чотирьох навчальних предметах: «Українська мова», «Іноземна мова», «Математика», «Фізична культура» – та двох інтегрованих курсах: «Я досліджую світ», «Мистецтво».

Таблиця 1

## Освітні галузі Державного стандарту початкової школи

| Освітня галузь   | Мета  |
|--|---|
| Мовно-літературна (українська мова та література, мови та літератури відповідних корінних народів і національних меншин, іншомовна освіта) | Формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей; розвиток особистості здобувачів освіти засобами різних видів мовленнєвої діяльності; здатності спілкуватися українською мовою, мовами відповідних корінних народів і національних меншин для духовного, культурного й національного самовираження, користуватись ними в особистому та суспільному житті, міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей; формування іншомовної комунікативної компетентності для безпосереднього та опосередкованого міжкультурного спілкування, що забезпечує розвиток інших ключових компетентностей і задоволення різних життєвих потреб здобувача освіти |
| Математична  | Формування математичної та інших ключових компетентностей; розвиток мислення, здатності розпізнавати й моделювати процеси та ситуації з повсякденного життя, які можна розв'язувати із застосуванням математичних методів, а також здатності робити усвідомлений вибір  |
| Природнича   | Формування компетентностей в галузі природничих наук, техніки й технологій, екологічної та інших ключових компетентностей шляхом опанування знань, умінь і способів діяльності, розвитку здібностей, які забезпечують успішну взаємодію з природою, формування основи наукового світогляду та критичного мислення, становлення відповідальної, безпечної й природоохоронної поведінки здобувачів освіти в навколишньому світі на основі усвідомлення принципів сталого розвитку   |
| Технологічна   | Формування компетентностей у галузі техніки й технологій та інших ключових компетентностей, здатності до зміни навколишнього світу засобами сучасних технологій без заподіяння йому шкоди, до використання технологій для власної самореалізації, культурного та національного самовираження  |
| Інформатична   | Формування інформаційно-комунікаційної компетентності та інших ключових компетентностей, здатності до розв'язання проблем з використанням цифрових пристроїв, інформаційно-комунікаційних технологій і критичного мислення для розвитку, творчого самовираження, власного та суспільного добробуту, навичок безпечної й етичної діяльності в інформаційному суспільстві   |
| Соціальна та здоров'язбе-режувальна  | Формування соціальної компетентності та інших ключових компетентностей, активної громадянської позиції, підприємливості, розвитку самостійності через особисту ідентифікацію, застосування моделі здорової й безпечної поведінки, збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, добробуту й сталого розвитку   |
| Громадянська та історична  | Формування громадянської та інших компетентностей, власної ідентичності й готовності до змін шляхом осмислення зв'язків між минулим і сучасним життям, активної громадянської позиції на засадах демократії, поваги до прав і свобод людини, толерантного ставлення до оточення, набуття досвіду життя в соціумі з урахуванням демократичних принципів  |

Продовження таблиці 1

|              |  |
|--------------|--|
| Мистецька    | Формування культурної та інших компетентностей, цінностей у процесі пізнання мистецтва та художньо-творчого самовираження в особистому й суспільному житті, поваги до національної та світової мистецької спадщини   |
| Фізкультурна | Формування соціальної та інших ключових компетентностей, стійкої мотивації здобувачів освіти до занять фізичною культурою і спортом для забезпечення гармонійного фізичного розвитку, підвищення функціональних можливостей організму, удосконалення життєво необхідних рухових умінь та навичок |

Таке поєднання змісту дозволяє реалізувати інтегративний підхід і забезпечити умови для формування в молодших школярів цілісної картини світу, здатності сприймати предмети та явища різнобічно, системно й визначати практичне застосування вивченого.

Наказом Міністерства освіти і науки від 21 березня 2018 № 268 були затверджені 2 типові освітні програми для 1–2 класів закладів загальної середньої освіти, які, зокрема, відрізняються підходом до міжгалузевої інтеграції в межах інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Р. Б. Шияна, установлює в межах курсу повну інтеграцію 5-ти освітніх галузей (природнича, громадянська та історична, соціальна і здоров'язбережувальна, технологічна, інформатична) і часткову 2-х освітніх галузей (мовно-літературна – 2 години української мови та літератури; математична – 1 година) – відповідно, усього – 7 годин на тиждень у першому класі.

Типова освітня програма, розроблена під керівництвом О. Я. Савченко, окреслює в межах курсу «Я досліджую світ» повну інтеграцію 3-х освітніх галузей (природнича, громадянська та історична, соціальна й здоров'язбережувальна) – відповідно, 3 години на тиждень у першому класі.

Упровадження міжгалузевої інтеграції в практику початкової освіти дозволяє глибоко опрацювати 35 тем протягом навчального року.

Учасниками всеукраїнського тренінгу для тренерів з питань упровадження проекту Державного стандарту початкової загальної освіти (м. Ірпінь, 4-8 липня 2017 року) були запропоновані соціокультурні теми для потижневого планування освітнього процесу в межах дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної освіти»:

Таблиця 2

**Орієнтовні соціокультурні теми для потижневого планування освітнього процесу в 1-х класах експериментальних шкіл**

|                   |   |
|-------------------|---|
| <b>I семестр</b>  |   |
| 1                 | Я – школяр  |
| 2                 | Мій/наш клас  |
| 3                 | Мої друзі   |
| 4                 | Моє довкілля  |
| 5                 | Осінь   |
| 6                 | Я і моя Батьківщина   |
| 7                 | Я – підприємець   |
| 8                 | Техніка, яка допомагає (Гаджети, пристрої, комп'ютер)                             |
| 9                 | Ігри та розваги   |
| 10                | Театр («Я – автор», «Я – актор», «Я – режисер», «Я – костюмер», «Світ емоцій»)    |
| 11                | Мода/фешн   |
| 12                | Пригоди крапельки або в гостях у H <sub>2</sub> O                                 |
| 13                | Зима  |
| 14                | Таємниці космосу  |
| 15                | Зимові свята  |
| 16                | Числа в моєму житті (як підсумок)   |
| <b>II семестр</b> |   |
| 17                | Я – мандрівник  |
| 18                | Світ захоплень  |
| 19                | Професії  |
| 20                | Лайфхаки («Я – дослідник», «Я – винахідник»)                                      |
| 21                | Світ рослин   |
| 22                | Світ тварин (птахи, зоопарк, коти, динозаври, черепахи тощо)                      |
| 23                | Весна   |
| 24                | Мультфільми   |
| 25                | Транспорт   |
| 26                | Навіщо їсти?  |
| 27                | Великдень   |
| 28                | Спорт   |
| 29                | Мої улюблені книжки   |
| 30                | Час («Як управляти часом/тайм-менеджмент»)  |
| 31                | Веселка   |
| 32                | Моя родина  |
| 33                | «Я – українець/українка», «Я – європеєць/-ка», «Секретний код вишиванки – четвер» |
| 34                | Літо (Канікули)   |
| 35                | Підсумкова тема   |

Переважна більшість цих тем стала основою для розробки Модельної навчальної програми для 1-го класу авторського колективу під керівництвом Р. Б. Шияна.

З урахуванням принципу академічної свободи, проголошеного Концепцією «Нова українська школа» й закріпленого в законі України «Про освіту», теми тижнів визначає вчитель з урахуванням пропозицій самих здобувачів освіти.

Після визначення теми тижня визнаються проблемні питання/завдання, які відображають загальний зміст освітнього процесу цього тижня, завдання тижня.

Наступний крок – визначення загальних очікуваних результатів, на досягнення яких спрямований зміст цього тижня. Слід урахувати, що використання такого орієнтира, як загальні очікувані результати:

А) повинно відповідати ступеню готовності здобувачів освіти;

Б) має циклічний характер, а не обмежується межами цього тематичного тижня.

З урахуванням єдності таких аспектів інтегративного підходу, як тематичний і діяльнісний, наступним кроком є підбір таких видів навчальної діяльності та їхнього змісту, до яких готові здобувачі освіти, та які оптимально сприяють досягненню загальних очікуваних результатів.

Проілюструємо використання міжгалузєвої інтеграції на прикладі проектування навчального тижня «Я – підприємець», запропонованого авторським колективом учасників усеукраїнського експерименту «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної освіти» від Луганської області.

### **Проектування тематичного тижня «Я – підприємець»**

**Термін навчання:** сьомий тиждень.

**Методичний супровід:**

**Ларіонова Наталія Борисівна** – доцент кафедри педагогіки та психології Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент, регіональний наставник усеукраїнського експерименту «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної освіти», сертифікований тренер Нової української школи;

**Стрельцова Наталія Михайлівна** – методист кафедри педагогіки та психології Луганського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, регіональний координатор усеукраїнського експерименту «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної освіти», сертифікований тренер Нової української школи.

**Авторський колектив:**

▪ **Лиманська загальноосвітня школа I-III ступенів Старобільської районної ради Луганської області:**

*Слюсарєва Лариса Миколаївна* – заступник директора з навчально-виховної роботи;

*Мащенко Олена Миколаївна* – учитель початкових класів;

*Удовіка Ольга Григорівна* – учитель початкових класів.

▪ **Попаснянська багатопрофільна гімназія № 25 Попаснянської районної ради Луганської області:**

*Петренко Тетяна Юріївна* – заступник директора з навчально-виховної роботи;

*Ковальова Галина В'ячеславівна* – учитель початкових класів;

*Логінова Тетяна Дмитрівна* – учитель початкових класів.

▪ **Сватівська загальноосвітня школа I-III ступенів № 8 Сватівської районної ради Луганської області:**

*Пронько Тетяна Анатоліївна* – заступник директора з навчально-виховної роботи;

*Бондарєва Інесса Олександрівна* – учитель початкових класів;

*Кісельова Лариса Василівна* – учитель початкових класів.

▪ **Северодонецький навчально-виховний комплекс «Спеціалізована школа-колегіум Національного університету «Києво-Могилянська академія» Северодонецької міської ради Луганської області:**

*Солодка Наталія Олександрівна* – заступник директора з навчально-виховної роботи;

*Кулачко Інна Миколаївна* – учитель початкових класів;

*П'ятковська Ірина Іванівна* – учитель початкових класів.

**Завдання сьомого тижня:**

1. Ознайомити з особливостями професій, які мають велике значення для розбудови економіки країни (підприємницька діяльність).

2. Сформувати уявлення школярів про бізнес як діяльність, що спрямована на отримання прибутку, про різні форми власності.

3. Дати уявлення про товарно-виробничі відносини (товар-гроші-товар), про етику економічних стосунків.

4. Виховувати повагу до ділових людей, наслідувати їхнє відповідальне ставлення до справи.

5. Виховувати культуру економічної діяльності.

**Очікувані результати сьомого тижня:**

На кінець тижня учні *усвідомлять*:

▪ Роль грошей у побуті й економіці.

▪ Важливість раціонального використання грошей.



- Важливість шанобливого ставлення до підприємницької справи й чесних і відповідальних підприємців.

Та **вмітумуть**:

- Співвідносити свої бажання з можливостями сімейного бюджету.
- Правильно користуватись економічною термінологією (поняттями «бюджет», «доходи», «потреби», «витрати», «товар» тощо).
- Використовувати споживчі знання в конкретних ситуаціях, самостійно й нестандартно мислити, ухвалювати оптимальні рішення.
- Рационально використовувати гроші й співвідносити прибуток із ціною на товар.
- Будувати етичні, шанобливі взаємовідносини між покупцем і продавцем, між персоналом підприємницької організації та її відвідувачами.

Таблиця 3

### Проектування тематичного тижня «Я – підприємець»

| № з/п   | Назва освітньої галузі | Очікувані результати учіння  |
|---|------------------------|--|
| 1   | Мовно-літературна      | ВЗАЄМОДІЄМО УСНО   |
|   |                        | з увагою <i>сприймає</i> усні репліки й доречно <i>реагує</i> на усну інформацію в діалозі [2 МОВ 1.1–1]             |
|   |                        | <i>сприймає</i> монологічне висловлення й <i>використовує</i> усну інформацію з конкретною метою [2 МОВ 1.1–2]       |
|   |                        | <i>ставить запитання</i> до усного повідомлення й <i>відповідає</i> на запитання [2 МОВ 1.2–1]                       |
|   |                        | <i>використовує</i> фактичний зміст (хто?, що?, де?, коли?) для обговорення усної інформації [2 МОВ 1.2–2]           |
|   |                        | <i>висловлює</i> думку про почуте (що подобається, а що – ні) [2 МОВ 1.5–1]  |
|   |                        | <i>обгрунтовує</i> свої вподобання [2 МОВ 1.5–2]   |
|   |                        | <i>розповідає</i> про те, що його/її вразило, схвилювало <i>переповідає</i> події з власного життя [2 МОВ 1.6–3]     |
|   |                        | <i>вступає</i> в діалог, <i>підтримує</i> й <i>ініціює</i> діалог на теми, які викликають зацікавлення [2 МОВ 1.6–1] |
|   |                        | ЧИТАЄМО  |
|   |                        | <i>пояснює</i> , чому щось у творі подобається, а щось – ні (учинки, мовлення персонажа, описи тощо) [2 МОВ 2.5–1]   |
| <i>висловлює</i> думку про те, як факти, думки з прочитаного тексту можуть допомогти в конкретних життєвих ситуаціях [2 МОВ 2.5–4]                    |                        |  |
| <i>малює</i> або <i>добирає</i> ілюстрації до художнього тексту, <i>створює</i> аплікації, <i>ліпить</i> (напр., персонажів казок тощо) [2 МОВ 2.6–1] |                        |  |
| <i>розповідає</i> , про що текст, <i>відповідає</i> на запитання за змістом прочитаного [2 МОВ 2.2–4]   |                        |  |
| <i>добирає</i> потрібну інформацію з графічного тексту (рисунок, таблиці, схеми) [2 МОВ 2.2–6]  |                        |  |

|   |                    |  |
|---|--------------------|--|
|   |                    | <p>ВЗАЄМОДІЄМО ПИСЬМОВО</p> <p><i>Відтворює</i> графічні знаки за зразком</p> <p>ДОСЛІДЖУЄМО МЕДІА</p> <p><i>висловлює</i> свої думки й почуття з приводу простих усних медіа-повідомлень [2 МОВ 1.5–4]</p> <p><i>сприймає</i> простий медіатекст (мультфільм)</p> <p>ДОСЛІДЖУЄМО МОВЛЕННЯ</p> <p><i>досліджує</i> звуки мови [2 МОВ 4.1–1]</p> <p><i>вправляється</i> в правильній вимові й наголошуванні слів (наголошені/ненаголошені склади) [2 МОВ 4.1–2]</p> <p>ТЕАТРАЛІЗУЄМО</p> <p><i>бере участь</i> у виставі, <i>використовує</i> доречно голос і мову тіла (міміку, жести, рухи) [2 МОВ 1.7–5]</p>   |
| 2 | <b>Математична</b> | <p>ЛІЧБА</p> <p><i>лічить</i> за правилами лічби об'єкти навколишнього світу [2 МАО 3.1–1];</p> <p><i>порівнює</i> об'єкти навколишнього світу за однією або декількома ознаками [2 МАО 3.1–5]</p> <p>ВИМІРЮВАННЯ ВЕЛИЧИН</p> <p><i>оперує</i> грошима, здійснюючи покупки в крамницях (справжніх та уявних), продаж і покупки на шкільних ярмарках та ін. [2 МАО 1.3–1]</p> <p><i>розрізняє</i> геометричні фігури [2 МАО 4.2–1]</p> <p><i>відтворює</i> досліджувані геометричні форми (вирізає, наклеює, малює, моделює тощо), використовуючи для цього не лише готові геометричні фігури та тіла, а й упізнані в предметах навколишнього світу [2 МАО 4.2–2]</p> <p><i>установлює</i> відносне розміщення об'єктів на площині та в просторі (лівіше, правіше, вище, нижче тощо), використовуючи математичну мову [2 МАО 4.1–1]</p> <p><i>наводить приклади</i> предметів у навколишньому світі, які мають форму двовимірної (площинної) чи тривимірної (об'ємної) фігури [2 МАО 4.2–4]</p> <p><i>обгрунтовує</i> власний вибір [2 МАО 1.6–1]</p> <p><i>демонструє вміння</i> переміщувати об'єкти в заданих напрямках: справа – наліво, зліва – направо, зверху – униз, знизу – угору [2 МАО 4.1–2]</p> <p><i>збирає</i> дані, що відображають конкретну життєву ситуацію, на основі запропонованого опитувальника (два-три запитання) [2 МАО 1.1–1]</p> |

|   |              |   |                                    |  |                           |   |
|---|--------------|---|------------------------------------|--|---------------------------|---|
| 3 | Природнича   | Я В ПРИРОДІ   |                                    |  |                           |   |
|   |              | <i>розпізнає</i> об'єкти довкілля (за кольором, смаком, формою, звуком тощо) [2 ПРО 4.3–1]<br><i>формулює</i> запитання про все, що її/його цікавить [2 ПРО 4.4–1]  |                                    |  |                           |   |
| 4 | Технологічна | <i>планує</i> послідовність технологічних операцій за допомогою дорослих [2 ТЕО 1.1–2]<br><i>виготовляє</i> та <i>оздоблює</i> виріб знайомими технологіями з допомогою дорослих [2 ТЕО 1.4–2]<br><i>дотримується</i> безпечних прийомів праці під час використання інструментів та пристосувань [2 ТЕО 2.1–1]<br><i>виконує</i> найпростіші дії, демонструючи самозарадність [2 ТЕО 2.2–1] |                                    |  |                           |   |
|   |              | 5   | Соціальна і здоров'я-збережувальна | <i>демонструє</i> , як попросити допомоги за потреби [2 СЗО 1.3–3]<br><i>розрізняє</i> наслідки власної поведінки в різних життєвих ситуаціях [2 СЗО 2.2–7]<br><i>спілкується</i> з учителями, однокласниками [2 СЗО 4.4–1]<br><i>розрізняє</i> ознаки добробуту людини [2 СЗО 3.4–5]<br><i>відрізняє</i> важливі потреби від менш важливих, визначає доступні шляхи їх задоволення [2 СЗО 4.3–1]<br><i>використовує</i> раціонально кишенькові гроші [2 СЗО 2.3–4]<br><i>пояснює</i> значення грошей та матеріальних цінностей [2 СЗО 4.5–3]<br><i>пояснює</i> , що не всі потреби можуть бути задоволені через обмеженість ресурсів [2 СЗО 4.5–4]<br><i>планує</i> витрати кишенькових грошей [2 СЗО 4.5–5]<br><i>пояснює</i> , що не можна оцінювати людину за її матеріальним станом [2 СЗО 1.4–4]<br><i>пояснює правила</i> ощадного використання природних ресурсів (наприклад, збирання та утилізації сміття, зокрема харчових відходів, збереження водних ресурсів) [2 СЗО 1.4–5]<br><i>пояснює важливість</i> навчання в школі для власного життя та добробуту [2 СЗО 4.1–3]<br><i>об'єднується</i> з іншими дітьми в групу для навчання та гри [2 СЗО 4.4–6]<br><i>виконує</i> запропоновану роль у мікрогрупі (команді), погоджуючись із рішенням команди [2 СЗО 4.4–7]<br><i>пояснює</i> , що кожен учинок має наслідки, спираючись на приклади літературних героїв, персонажів мультфільмів тощо [2 СЗО 2.2–11] |                           |   |
|   |              |   |                                    | 6  | Громадянська та історична | <i>надає допомогу</i> тим, хто її потребує, і висловлює вдячність за підтримку [2 ГЮ 7.2–2]<br><i>прогнозує</i> наслідки різних дій, їхній вплив на людину [2 ГЮ 6.3–3] |

## День перший

### Тема «Гроші»

| № з/п | Вид навчальної діяльності   | Очікувані результати учіння  |
|-------|---|--|
| 1     | Ранкова зустріч: привітання, щоденні новини, гра «Чарівна скринька» (монети і банкноти)   | <i>сприймає</i> монологічне висловлення й <i>використовує</i> усну інформацію з конкретною метою [2 МОВ 1.1–2] <i>ставить запитання</i> до усного повідомлення та <i>відповідає</i> на запитання [2 МОВ 1.2–1] <i>використовує</i> фактичний зміст (хто?, що?, де?, коли?) для обговорення усної інформації [2 МОВ 1.2–2]  |
| 2     | Перегляд мультфільму «Абетка грошей» (Уроки тігоньки Сови). Метод очікування  | <i>висловлює</i> свої думки й почуття з приводу простих усних медіаповідомлень [2 МОВ 1.5–4] <i>сприймає</i> простий медіатекст (мультфільм) <i>розповідає</i> про те, що його/її вразило, схвилювало <i>переповідає</i> події з власного життя [2 МОВ 1.6–3]  |
| 3     | Робота з прислів'ям   | <i>сприймає</i> монологічне висловлення й <i>використовує</i> усну інформацію з конкретною метою [2 МОВ 1.1–2] <i>висловлює</i> думку про почуте [2 МОВ 1.5–1]   |
| 4     | Робота в групах. Розгляд грошей за планом   | <i>спостерігає</i> за діалогом, у якому висловлюються різні погляди на предмет обговорення, <i>робить висновки</i> про важливість уважного ставлення до інших та потребу подивитися на річ по-різному [2 МОВ 1.6–2]  |
| 5     | Звуко-буквений аналіз слова «гроші»   | <i>досліджує</i> звуки мови [2 МОВ 4.1–1] <i>вправляється</i> в правильній вимові й наголошуванні слів (наголошені/ненаголошені склади) [2 МОВ 4.1–2]  |
| 6     | Сприймання графічного образу слова «гроші»  | <i>пояснює</i> на основі власного досвіду, що вплинуло на вибір усної інформації   |
| 7     | Засвоєння графічного образу слова. Лінгвістична гра «Хто найпильніший»  | <i>пояснює</i> на основі власного досвіду, що вплинуло на вибір усної інформації   |
| 8     | Складання речення зі словом «гроші»   | <i>розпізнає</i> ключові слова, фрази в усному повідомленні [2 МОВ 1.4–1] <i>виділяє</i> ключові слова, фрази у власному мовленні голосом [2 МОВ 1.4–2] <i>аргументує</i> , чому якась інформація зацікавила, <i>обговорює</i> її з іншими [2 МОВ 1.4–3]   |
| 9     | Об'єднання в групі з використанням улюблених лічилок (руханка)  | <i>лічить</i> за правилами лічби об'єкти навколишнього світу ([2 МАО 3.1–1]) <i>об'єднується</i> з іншими дітьми в групу для навчання та гри [2 СЗО 4.4–6]   |
| 10    | Робота в групах: 1-2 групи – складання казки за серією малюнків; 3-4 групи – читання тексту, записаного у форматі «слово+малюнок» | <i>виконує</i> запропоновану роль у мікрогрупі (команді), погоджуючись із рішенням команди [2 СЗО 4.4–7] <i>використовує</i> фактичний зміст (хто?, що?, де?, коли?) для обговорення усної інформації [2 МОВ 1.2–2] <i>спілкується</i> з учителями, однокласниками [2 СЗО 4.4–1] <i>вступає</i> в діалог, <i>підтримує</i> й <i>ініціює</i> діалог на теми, які викликають зацікавлення [2 МОВ 1.6–1] <i>розповідає</i> , про що текст, <i>відповідає</i> на запитання |

|    |   |   |
|----|---|---|
|    |   | за змістом прочитаного [2 МОВ 2.2--4]<br><i>добирає</i> потрібну інформацію з графічного тексту (рисунок) [2 МОВ 2.2--6]  |
| 11 | Розвивальна гра «Винахідники» (за Л. Б. Фесюковою)  | <i>висловлює</i> думку про почуте (що подобається, а що – ні) [2 МОВ 1.5–1]<br><i>обгрунтовує</i> свої вподобання [2 МОВ 1.5–2]   |
| 12 | Порівняння форми предмета й геометричних фігур (монета, банкнота – квадрат, круг, трикутник, прямокутник)                   | <i>порівнює</i> об'єкти навколишнього світу за однією або декількома ознаками [2 МАО 3.1–5]<br><i>розпізнає</i> об'єкти доквілля (за кольором, смаком, формою, звуком тощо) [2 ПРО 4.3–1]<br><i>наводить приклади</i> предметів у навколишньому світі, які мають форму двовимірної (площинної) чи тривимірної (об'ємної) фігури [2 МАО 4.2–4]   |
| 13 | Робота в зошиті. Графічне зображення геометричних фігур відповідно до кількості монет і банкнот. Порівняння фігур           | <i>порівнює</i> об'єкти навколишнього світу за однією або декількома ознаками [2 МАО 3.1–5]<br><i>розрізняє</i> геометричні фігури [2 МАО 4.2–1]<br><i>обгрунтовує</i> власний вибір [2 МАО 1.6–1]<br><i>відтворює</i> графічні знаки за зразком  |
| 14 | Практична робота «Розміщення предметів на площині парти»  | <i>установлює</i> відносне розміщення об'єктів на площині та в просторі (лівіше, правіше, вище, нижче тощо), використовуючи математичну мову [2 МАО 4.1–1]<br><i>демонструє вміння</i> переміщувати об'єкти в заданих напрямках: справа – наліво, зліва – направо, зверху – вниз, знизу – угору [2 МАО 4.1–2]   |
| 15 | Зображення прямих і хвилястих ліній. Гра «Проведи гроші в гаманець»   | <i>відтворює</i> графічні знаки за зразком<br><i>збирає</i> дані, що відображають конкретну життєву ситуацію, на основі запропонованого опитувальника (два-три запитання) [2 МАО 1.1–1]   |
| 16 | Складання й розв'язування прикладів за сюжетними малюнками  | <i>лічить</i> за правилами лічби об'єкти навколишнього світу ([2 МАО 3.1–1])<br><i>порівнює</i> об'єкти навколишнього світу за однією або декількома ознаками [2 МАО 3.1–5]   |
| 17 | Інтерактивна вправа «Мозковий штурм» (Гроші зникли. Чим їх можна замінити. У яких мультфільмах (казках) мова йде про гроші) | <i>ставить запитання</i> до усного повідомлення й <i>відповідає</i> на запитання [2 МОВ 1.2–1]<br><i>пояснює</i> , що кожен учинок має наслідки, спираючись на приклади літературних героїв, персонажів мультфільмів тощо [2 СЗО 2.2–11]  |
| 18 | Перегляд відеоматеріалу «Хто випускає гроші?»   | <i>висловлює</i> свої думки й почуття з приводу простих усних медіаповідомлень [2 МОВ 1.5–4]<br>сприймає простий медіатекст (мультфільм)  |
| 19 | Виготовлення виробу (собачки) у техніці манігамі (оригамі з грошових купюр)   | <i>планує</i> послідовність технологічних операцій за допомогою дорослих [2 ТЕО 1.1–2]<br><i>виготовляє</i> та <i>оздоблює</i> виріб знайомими технологіями з допомогою дорослих [2 ТЕО 1.4–2]<br><i>дотримується</i> безпечних прийомів праці під час використання інструментів та пристосувань [2 ТЕО 2.1–1]<br><i>виконує</i> найпростіші дії, демонструючи самозарядність [2 ТЕО 2.2–1] |

|    |   |  |
|----|---|--|
| 20 | Заочна подорож до Африки. Знайомство з «грошовим деревом»   | <i>розпізнає</i> об'єкти довкілля (за кольором, смаком, формою, звуком тощо) [2 ПРО 4.3–1]<br><i>формулює</i> запитання про все, що її/його цікавить [2 ПРО 4.4–1] |
| 21 | Підсумок дня. Гра «За-кінчіть речення». Гроші – це... Гроші бувають... Люди придумали гроші, щоб... | <i>висловлює</i> думку про почуте (що подобається, а що – ні) [2 МОВ 1.5–1]<br><i>обґрунтовує</i> свої вподобання [2 МОВ 1.5–2]                                    |

## День другий

### Тема «Як заощадити гроші»

| № з/п | Вид навчальної діяльності   | Очікувані результати учіння   |
|-------|---|---|
| 1     | <p>Ранкова зустріч</p> <p>Вправа «Усі – дехто – один – ніхто»</p> <p>Алгоритм виконання вправи:</p> <p>Діти сидять на стільчиках по колу.</p> <p>Слова вчителя:</p> <p>«Устаньте ті, хто має свої кишенькові гроші» (Учні, що мають кишенькові гроші, устають, а потім знову сідають на своє місце)</p> <p>«Устаньте ті, хто вміє лічити гроші»;</p> <p>«Устаньте ті, хто самостійно робив якісь покупки»;</p> <p>«Устаньте ті, хто вважає, що гроші треба носити в гаманці»;</p> <p>«Устаньте ті, хто розраховувався за покупку картоккою»;</p> <p>«Устаньте ті, хто в майбутньому хоче стати продавцем»;</p> <p>«Устаньте ті, хто вважає, що гроші дістаються нелегкою працею й витрачати їх треба економно»</p> <p>Примітка: спираючись на знання про свій клас, назвати те, що стосується всіх учнів, кількох учнів, одного учня або нікого з класу.</p> <p>Підсумок вправи: за допомогою цієї вправи ми дізнались, що між нами є багато спільного: усі вважають, що гроші слід витрачати економно, продумано й бути заощадливими</p> | <p><i>коментує</i> виконувані дії, уживаючи в мовленні відповідні математичні терміни [2МАО 4.1–4]</p>    |
|       | Слухання та обговорення уривка казки «Пригоди Буратіно»   | <i>використовує</i> фактичний зміст (хто?, що?, де?, коли?) для обговорення усної інформації [2МОВ 1.2–2] |

|   |  |  |
|---|--|--|
|   |  | <i>розповідає</i> про те, що зацікавило в усному повідомленні [2МОВ 1.3–1]<br><i>вступає</i> в діалог, <i>підтримує</i> й <i>ініціює</i> діалог на теми, які викликають зацікавлення [2МОВ 1.6–1]  |
| 2 | Вправа «Мозковий штурм»<br>- Чи тримали ви в руках гроші?<br>- Що можна купити за гроші?<br>- Чи подобається вам відвідувати магазини?   | з увагою <i>сприймає</i> усні репліки й доречно реагує на усну інформацію в діалозі [2 мов 1.1–1]<br><i>сприймає</i> монологічне висловлення й використовує усну інформацію з конкретною метою [2 мов 1.1–2]<br><i>ставить запитання</i> до усного повідомлення й <i>відповідає</i> на запитання [2 мов 1.2–1]<br><i>використовує</i> фактичний зміст (хто?, що?, де?, коли?) для обговорення усної інформації [2 мов 1.2–2] |
| 3 | Бесіда «Що таке товар?»  | з увагою <i>сприймає</i> усні репліки й доречно реагує на усну інформацію в діалозі [2 МОВ 1.1–1]<br><i>сприймає</i> монологічне висловлення й використовує усну інформацію з конкретною метою [2МОВ 1.1–2]<br><i>розпізнає</i> ключові слова, фрази в усному повідомленні [2МОВ 1.4–1]  |
| 4 | Робота в групах<br>Гра «Пазли»<br>Намальовані, наприклад, літак, машина, сонце, зірка, хмара, квітка, трактор, розрізати на пазли.<br>Діти складають цілісну картинку й розмірковують:<br>- Чи можна це назвати товаром?<br>- Чи можна цей товар продати?  | <i>уживає</i> відповідно до ситуації спілкування лексику й несловесні засоби (жести, міміка тощо) [2МОВ 1.7–1]<br><i>об'єднується</i> з іншими дітьми в групу для навчання та гри [2СЗО 4.4–6]   |
| 5 | Сюжетно-рольова гра<br>«Купи своє бажання»<br>Умови гри: використовуючи навчальний набір грошових знаків, методом додавання та віднімання в межах 10 діти здійснюють покупки в «Грашківому магазині»<br>Обґрунтування думки «Не всі товари можна купити на виділені кошти! Отже, необхідно раціонально використовувати гроші!» | <i>підтримує</i> та <i>приймає</i> інших [2СЗО 1.2–2]<br><i>спілкується</i> з однокласниками [2СЗО 4.4–1]<br><i>виконує</i> запропоновану роль у мікрогрупі (команді), погоджуючись із рішенням команди [2СЗО 4.4–7]<br><i>оперує</i> грошима, здійснюючи покупки в крамницях (справжніх та уявних) [2МАО 1.3–1]<br><i>передбачає</i> , якого результату досліджень він/вона очікує [2ПРО 1.2–2]                             |
| 6 | Руханка «Покупка»<br>Запропонувати дітям стати в коло. Охочі по черзі продовжують фразу «Я піду до магазину та куплю там ...» і показують свою покупку пантомімою.   | <i>імпровізує</i> засобами пантоміми (міміка, жести), рухами [2 МІО 1.2–3]<br><i>усвідомлює</i> важливість рухів та активної поведінки для себе й інших [2 СЗО 3.3–5]  |

|    |  |   |
|----|--|---|
|    | Інші діти повторюють пантоміму та вгадують те, що хотіли сказати «автори» покупок  |   |
| 7  | Мультимітроньки Сиви «Як вести бюджет?»<br>Метод очікування. Обговорення   | <i>висловлює</i> свої думки й почуття з приводу простих усних медіаповідомлень [2 МОВ 1.5–4]<br><i>сприймає</i> простий медіатекст (мультфільм)<br><i>розповідає</i> про те, що його/її вразило, схвилювало; <i>переповідає</i> події з власного життя [2 МОВ 1.6–3]<br><i>запитує</i> , щоб довідатися більше [2 ПРО 4.2–1]<br><i>формулює</i> запитання про все, що цікавить [2 ПРО 4.4–1]<br><i>пояснює</i> , що не всі потреби можуть бути задоволені [2 СЗО 4.3–2] |
| 8  | Ознайомлення дітей з народними прикметами про гроші<br><br>Багатьом знайома прикмета про свист. Недарма кажуть: «Не свисти – грошей не буде».<br>Змахувати крихти зі столу – значить скидати гроші. Краще користуватися для цього ганчіркою: так і гігієнічно, і практично   | <i>пояснює</i> свою позицію [2 МИО 2.2–5]<br><br><i>сприймає</i> монологічне висловлення й використовує усну інформацію з конкретною метою [2 МОВ 1.1–2]<br><i>розповідає</i> про те, що зацікавило в усному повідомленні [2 МОВ 1.3–1]   |
| 9  | Робота в парях<br>Вправа «Закінчи речення»<br>(Щоб купити морозиво, треба 10... (грн). Я хочу попросити в бабусі... (5 грн), щоб купити цукерку!...)   | <i>уживає</i> відповідну до ситуації спілкування лексику й несловесні засоби (жести, міміка тощо) [2 МОВ 1.7–1]   |
| 10 | Загадування-відгадування загадок:<br>Що то за коліщатко,<br>що з торбинки викотиться?<br>(Копійка)<br>Що ходить по світу без ніг і без торби?<br>(Гроші) тощо  | <i>пояснює</i> на основі власного досвіду, що вплинуло на вибір [2МОВ 1.3–2]<br><i>уживає</i> відповідну до ситуації спілкування лексику й несловесні засоби (жести, міміка тощо) [2 МОВ 1.7–1]<br><i>розпізнає</i> емоції співрозмовника та враховує їхній вплив на процес спілкування [2 МОВ 1.7–2]   |
| 11 | Вправа «Поділ слів на склади»<br>(учні разом з учителем ділять слова: копійка, монета, гроші, бюджет на склади)<br>Робота зі словом «гроші»<br>- Поділіть слово «гроші» на склади.<br>- Промовте кожен звук у цьому слові.<br>- Промовте перший звук у слові «гроші».<br>Учитель: Діти! В українській мові багато слів починаються звуком [г]. Такі слова ви точно знаєте. Назвіть їх. (Діти по черзі називають відомі їм слова зі звуком [г]) | <i>сприймає</i> монологічне висловлення й використовує усну інформацію з конкретною метою [2 МОВ 1.1–2]<br><i>досліджує</i> звуки мови [2 МОВ 4.1–1]  |



|    |  |  |
|----|--|--|
| 12 | Підсумок заняття:<br>«Нажити багато грошей – хоробрість, зберегти їх – мудрість, а вміло витратити – мистецтво!»<br>Гра «Мікрофон» | <i>розповідає</i> про те, що його/її вразило, схвилювало; <i>переповідає</i> події з власного життя [2 МОВ 1.6–3]<br><i>уживає</i> відповідну до ситуації спілкування лексику й несловесні засоби (жести, міміка тощо) [2 МОВ 1.7–1]<br><i>ділиться</i> своїми почуттями та емоціями від прослуханого й побаченого [2 МОВ 1.8–1] |
|----|--|--|

### День третій

#### Тема дня «Відкриваємо свій бізнес»

| № з/п | Вид навчальної діяльності   | Очікувані результати учіння   |
|-------|---|---|
| 1     | Ранкова зустріч<br>Засідання бізнес-клубу «Маленький підприємець». Інтерактивна гра «Що можна купити за гроші»  | з увагою <i>сприймає</i> усні репліки й доречно <i>реагує</i> на усну інформацію в діалозі [2 МОВ 1.1–1]  |
| 2     | «Що потрібно бізнесмену?»<br>Інсценізація уривка з мультфільму «Трое з Простоквашина», яка створює проблемну ситуацію. Гра «Мікрофон». (дійти висновку «Де взяти кошти, щоб купити потрібний товар (наприклад: корову?)»)   | <i>розповідає</i> про вчинки улюблених персонажів [2 МОВ 2.4–2]<br><i>бере участь</i> у виставі, <i>використовує</i> доречно голос і мову тіла (міміку, жести, рухи) [2 МОВ 1.7–5]  |
| 3     | Гра «Хто як працює» (розширити уявлення про те, що в казках герої по-різному здобувають багатство)  | <i>розпізнає</i> ключові слова, фрази в усному повідомленні [2 МОВ 1.3–1]<br><i>сприймає</i> простий медіатекст (мультфільм) [2 МОВ 1.5–4]  |
| 4     | «Відкрий свою справу»<br>Сюжетно-рольова гра «Відкриваємо супермаркет знань»<br>1. Відділ «Крамниця іграшок»<br>Робота в парах. Гра «Ерудит».<br>Завдання: з'єднати термін з його лексичним значенням.<br>2. Відділ «Чарівна скринька»<br>Гра «Розгадай зашифроване слово (підприємець)»<br>3. Відділ «Математичне лото»<br>4. Відділ «Природне-рукотворне»<br>Дослідницький практикум «Що із чого зроблено»<br>Гра «Що зайве? Чому» (роздавальний матеріал, предметні малюнки) | <i>об'єднується</i> з іншими дітьми в групу для навчання та гри [2СЗО 4.4–6]<br><i>порівнює</i> та <i>впорядковує</i> об'єкти навколишнього світу за однією ознакою [2 МАО 3.1–5]<br><i>досліджує</i> звуки мови [2 МОВ 4.1–1]<br><i>відтворює</i> в різних видах діяльності ймовірні та фактичні результати лічби об'єктів, що їх оточують (малює, викладає мозаїку) [2 МАО 3.1–4]<br><i>розпізнає</i> об'єкти дозвілля (за кольором, смаком, формою, звуком тощо) [2 ПРО 4.3–1]<br><i>розпізнає</i> природні та рукотворні (штучні) об'єкти [2 ПРО 3.3–3] |

|   |  |   |
|---|--|---|
| 5 | «У крамницю до бізнесмена»<br>Гра-доручення «Розклади товар відповідно до сезону (осінь)»  | <i>уживає</i> відповідну до ситуації спілкування лексику й несловесні засоби (жести, міміка тощо) [2 МОВ 1.7–1]<br>спільно з дорослими <i>організовує</i> робоче місце відповідно до власних потреб і визначених завдань (організація особистого побуту) [2 ТЕО 2.2–2]  |
| 6 | «Бажання і можливості»<br>Гра «Чарівна паличка» (запропонувати учням уявити, що в них є чарівна паличка, яка може виконати будь-яке бажання. За визначений час учні мають намалювати те, що вони хотіли б отримати. Під час обговорення вчитель підводить учнів до висновку, що потреби в людей безмежні, а можливості їхнього задоволення – обмежені) | <i>сприймає</i> монологічне висловлення й використовує усну інформацію з конкретною метою [2 МОВ 1.1–2]<br><br><i>обгрунтовує</i> свої вподобання [2 МОВ 1.5–2]<br><br><i>не боїться представляти результати діяльності</i> [2 МИО 3.1–2]<br><br><i>готовий/-а</i> до того, що може не вийти з першого разу так, як задумав/-ла [2 МИО 3.1–1] |
| 7 | Рефлексія  | <i>ділиться</i> своїми думками та емоціями від прослуханого та побаченого [2 МОВ 1.8–1]   |

## День четвертий

### Тема «Реклама»

| № з/п | Вид навчальної діяльності                                     | Очікувані результати учіння  |
|-------|---|--|
| 1.    | Ранкова зустріч.<br>Гра «Чарівна скринька» (розрекламуй себе) | сприймає монологічне висловлення й використовує усну інформацію з конкретною метою [2 МОВ 1.1–2]   |
| 2.    | Гра «Склади слово»  | <i>ставить запитання</i> до усного повідомлення й <i>відповідає</i> на запитання [2 МОВ 1.2–1]<br><i>досліджує</i> звуки мови [2 МОВ 4.1–1]<br><i>позначає</i> звуки буквами на письмі, опановує український правопис [2 МОВ 4.1–3]<br><i>експериментує</i> з мовними одиницями (творює нові слова, замінює/додає букву в слові для творення нового слова [2 МОВ 4.2–1]<br><i>використовує</i> інформацію, отриману з уже відомих та запропонованих іншими джерелами (книжки, фільми тощо) [2 ПРО 2.1–1]<br><i>ствієдносить</i> зображення/описи об'єктів та явищ живої й неживої природи з відомими йому/їй з довідкіля або інших джерел об'єктами та явищами [2 ПРО 4.1–1] |

|    |  |  |
|----|--|--|
| 3. | Читання вірша про рекламу, бесіда на тему «Для чого використовується реклама, кому вона потрібна?» | <p><i>ставить</i> запитання до усного повідомлення й <i>відповідає</i> на запитання [2 МОВ 1.2–1]</p> <p><i>використовує</i> фактичний зміст (хто?, що?, де?, коли?) для обговорення усної інформації [2 МОВ 1.2–2]</p> <p><i>ставить</i> запитання до усного повідомлення й <i>відповідає</i> на запитання [2 МОВ 1.2–1]</p>  |
| 4. | Перегляд реклами, ознайомлення учнів з рекламною продукцією  | <p><i>висловлює</i> свої думки й почуття з приводу простих усних медіаповідомлень (радіопередачі, реклама тощо) [2 МОВ 1.5–4]</p> <p><i>визначає</i>, кому й для чого призначений медіатекст [2 МОВ 2.4–6]</p> <p><i>висловлює</i> свої думки та почуття з приводу простих медіатекстів (комікси, світлини, дитячі журнали, комп'ютерні ігри, реклама тощо) [2 МОВ 2.5–5]</p> <p><i>аргументує</i>, чому якась інформація зацікавила, обговорює її з іншими [2 МОВ 1.4–3]</p> <p><i>розрізняє</i> корисні та шкідливі продукти харчування [2 СЗО 3.4–1]</p>  |
| 5. | Робота в групах «Рекламне агентство» (створення реклами «Кошик корисних продуктів»)                | <p><i>об'єднується</i> з іншими дітьми в групу для навчання та гри [2 СЗО 4.4–6]</p> <p><i>виконує</i> запропоновану роль у мікрогрупі (команді), погоджуючись із рішенням команди [2 СЗО 4.4–7]</p> <p><i>створює</i> прості медіапродукти (фото, листівка, комікс, книжечка, стіннівка, колаж тощо) з допомогою вчителя, <i>ураховує</i> мету й аудиторію [2 МОВ 3.1–4]</p> <p><i>вибирає</i> продукти харчування, орієнтуючись на здорові харчові звички та позначки на упаковці [2 СЗО 4.2–2]</p> <p><i>пояснює</i>, що не всі продукти корисні для здоров'я [2 СЗО 4.5–1]</p> <p><i>прогнозує</i>, яким має бути виріб, описує, як він мав би виглядати [2 ТЕО 1.1–1]</p> <p><i>зادумує</i> конструкцію виробу та конструює його з готових елементів (розмічання розгорток, виготовлення, оздоблення плоских та об'ємних виробів) [2 ТЕО 1.4–1]</p> <p><i>з допомогою</i> дорослих та самостійно виконує знайомі технологічні операції з конструкційними матеріалами (використання паперу, ниток, тканини, природного матеріалу, пластиліну, плоских матеріалів та ін.) [2 ТЕО 4.1–1]</p> <p><i>організовує</i> безпечне робоче місце з допомогою дорослих (використання клею, інструментів та пристосувань з гострими частинами) [2 ТЕО 2.1–2]</p> |

|    |                                       |   |
|----|---------------------------------------|---|
| 6. | Театралізація (представлення реклами) | <i>бере участь</i> у виставі, використовує доречно голос і мову тіла (міміку, жести, рухи) [2 МОВ 1.7–5]<br><i>демонструє</i> іншим результати власної діяльності [2 ТЕО 1.5–1]<br><i>пояснює</i> на основі власного досвіду, що вплинуло на вибір усної інформації [2 МОВ 1.3–2]   |
| 7. | Діалог – обмін враженнями             | <i>висловлює</i> думку про почуте і побачене (що подобається, а що – ні) [2 МОВ 1.5–1]<br><i>обґрунтовує</i> свої вподобання [2 МОВ 1.5–2]<br><i>досліджує</i> , як сприйняття тексту залежить від способу його репрезентації (логічний наголос, темп, міміка, жести) і враховує це у своєму мовленні [2 МОВ 1.5–3]<br><i>пояснює</i> значення грошей та матеріальних цінностей [2 СЗО 4.5–3] |
| 8. | Рефлексія                             | <i>длиться</i> своїми почуттями та емоціями від пролуханого й побаченого [2 МОВ 1.8–1]  |

### День п'ятий Тема «Ярмарок»

| № з/п | Види навчальної діяльності  | Очікувані результати учіння  |
|-------|---|--|
| 1     | Привітання (словами з побажаннями успіху й потиском руки)                         | з увагою <i>сприймає</i> усні репліки й доречно <i>реагує</i> на усну інформацію [2 МОВ 1.1–1]   |
| 2     | Щоденні новини (спеціальне оголошення «Ярмарок»)                                  | <i>долучається</i> до шкільних традицій <i>сприймає</i> монологічне висловлення й <i>використовує</i> усну інформацію з конкретною метою [2 МОВ 1.1–2]   |
| 3     | Мозковий штурм «Що таке ярмарок»  | <i>ставить запитання</i> до усного повідомлення й <i>відповідає</i> на запитання [2 МОВ 1.2–1]   |
| 4     | Визначення часу початку ярмарку. Усний рахунок                                    | <i>лічить</i> за правилами лічби об'єкти навколишнього світу ([2 МАО 3.1–1])   |
| 5     | Забава «Ярмаркова жердина» (групова робота: розв'язування прикладів)              | <i>об'єднується</i> з іншими дітьми в групу для навчання та гри [2 СЗО 4.4–6]<br><i>виконує</i> запропоновану роль у мікрогрупі (команді), погоджуюсь із рішенням команди [2 СЗО 4.4–7]<br><i>виконує</i> перевірку правильності лічби довільним способом [2 МАО 1.4–3]  |
| 6     | Завдання веселого скормороха «Кіт у мішку». Розв'язування віршованих задач (усно) | <i>співвідносить</i> кількість об'єктів навколишнього середовища з відповідним натуральним числом [2 МАО 2.1–3]<br><i>застосовує</i> різні способи виконання арифметичних дій із числами (додавання, віднімання) під час розв'язування завдань та конкретних життєвих проблем, описаних у математичних задачах [2 МАО 3.3–3] |

|    |   |  |
|----|---|--|
| 7  | Гра «Малюнковий ярмарок» (вибрати малюнки, у назвах яких є певний звук) | <i>використовує</i> фактичний зміст (хто?, що?, де?, коли?) для обговорення усної інформації [2 МОВ 1.2–2]   |
| 8  | Завдання продавця першої ятки: звукова модель слова                     | <i>ставить запитання</i> до усного повідомлення й <i>відповідає</i> на запитання [2 МОВ 1.2–1]<br><i>досліджує</i> звуки мови [2 МОВ 4.1–1]<br><i>вправляється</i> в правильній вимові й наголошуванні слів (наголошені/ненаголошені склади) [2 МОВ 4.1–2]   |
| 9  | Робота в парах.<br>Гра «Один – багато»                                  | <i>ставить запитання</i> до усного повідомлення й <i>відповідає</i> на запитання [2 МОВ 1.2–1]<br><i>спілкується</i> з учителями, однокласниками [2 СЗО 4.4–1]<br><i>вступає</i> в діалог, <i>підтримує</i> й <i>ініціює</i> діалог на теми, які викликають зацікавлення [2 МОВ 1.6–1]   |
| 10 | Робота в групах змінного складу. Поділ слів на склади                   | <i>об'єднується</i> з іншими дітьми в групу для навчання та гри [2 СЗО 4.4–6]<br><i>вправляється</i> в правильній вимові й наголошуванні слів (наголошені/ненаголошені склади) [2 МОВ 4.1–2]   |
| 11 | Розвиток зв'язного мовлення. Складання розповіді за опорними словами    | <i>пояснює</i> на основі власного досвіду, що вплинуло на вибір усної інформації [2 МОВ 1.3–2]<br><i>ставить запитання</i> до усного повідомлення й <i>відповідає</i> на запитання [2 МОВ 1.2–1]   |
| 12 | Завдання продавця другої ятки: робота в зошиті (письмо елементів літер) | <i>ставить запитання</i> до усного повідомлення й <i>відповідає</i> на запитання [2 МОВ 1.2–1]<br><i>відтворює</i> графічні знаки за зразком   |
| 13 | Виготовлення ескізів грошей для класного ярмарку                        | <i>планує</i> послідовність технологічних операцій за допомогою дорослих [2 ТЕО 1.1–2]<br><i>виготовляє</i> та <i>оздоблює</i> виріб знайомими технологіями з допомогою дорослих [2 ТЕО 1.4–2]<br><i>дотримується</i> безпечних прийомів праці під час використання інструментів та пристосувань [2 ТЕО 2.1–1]<br><i>виконує</i> найпростіші дії, демонструючи самозарядність [2 ТЕО 2.2–1]                  |
| 14 | Сюжетно-рольова гра «Ярмарок»   | <i>спілкується</i> з учителями, однокласниками [2 СЗО 4.4–1]<br><i>пояснює</i> значення грошей та матеріальних цінностей [2 СЗО 4.5–3]<br><i>пояснює</i> , що не всі потреби можуть бути задоволені через обмеженість ресурсів [2 СЗО 4.5–4]<br><i>планує</i> витрати кишенькових грошей [2 СЗО 4.5–5]<br><i>надає</i> допомогу тим, хто її потребує, і <i>висловлює</i> вдячність за підтримку [2 ПО 7.2–2] |
| 15 | Підсумок дня  | <i>розповідає</i> про те, що його/її вразило, схвилювало переповідає події з власного життя [2 МОВ 1.6–3]<br><i>ділиться</i> своїми почуттями та емоціями від прослуханого й побаченого [2 МОВ 1.8–1]  |

## ПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. У чому полягає дидактичний зміст процесу інтеграції?
2. Яка модель є оптимальною для інтеграції в початковій школі?
3. Які переваги має створення єдиного для навчальних предметів тематичного простору?
4. Які освітні галузі визначені Державним стандартом початкової освіти?
5. Проаналізуйте мету кожної галузі. Доведіть, що досягнення цілей освітніх галузей забезпечує формування в учнів комплексу життєвих (ключових) компетентностей.
6. Як Державний стандарт початкової освіти забезпечує інтеграцію в освітньому процесі?
7. Як здійснюється міжгалузева інтеграція?
8. Охарактеризуйте алгоритм проектування тематичного тижня в початковій школі.
9. Скільки галузей і яких саме може бути інтегровано в межах тематичного тижня?
10. Визначте самостійно або оберіть, спираючись на Модельну навчальну програму для 1-го класу, соціокультурну тему й спроєктуйте тематичний тиждень.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 22.10.2018).
2. Постанова Кабінету міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-p> (дата звернення: 22.10.2018).
3. Наказ Міністерства освіти і науки від 21 березня 2018 № 268 «Про затвердження типових освітніх та навчальних програм для 1–2 класів закладів загальної середньої освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovih-osvitnih-ta-navchalnih-program-dlya-1-2-h-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osvit> (дата звернення: 22.10.2018).
4. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 22.10.2018).
5. Модельна навчальна програма для 1-го класу та навчально-методичні матеріали. URL: <http://kyiv-oblosvita.gov.ua/dovidnik-zakladiv-osviti/136-nova-ukrajinska-shkola/10485-modelna-navchalna-programa-dlya-1-go-klasu-ta-navchalno-metodichni-materiali> (дата звернення: 22.10.2018).
6. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 1–2 клас. URL: <http://nus.org.ua/news/opublikuvaly-typovi-osvitni-programy-dlya-1-2-klasiv-nush-dokumenty/> (дата звернення: 22.10.2018).
7. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 1–2 клас. URL: <http://nus.org.ua/news/opublikuvaly-typovi-osvitni-programy-dlya-1-2-klasiv-nush-dokumenty/> (дата звернення: 22.10.2018).

**2.2. Упровадження інтегрованого курсу  
«Я досліджую світ» в освітню практику початкової школи  
(з досвіду роботи вчителів 1-х класів Сватівської ЗОШ І-ІІІ ст. № 8,  
заступник директора з навчально-виховної роботи Тетяна Анатоліївна Пронько)**

Сватівська загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 8 – одна зі 100 шкіл України, що 2017 року долучились до всеукраїнського експерименту з питань розроблення, апробації та впровадження навчально-методичного забезпечення початкової школи відповідно до вимог нового Державного стандарту початкової освіти.

Учні 1-х класів, які беруть участь у дослідно-експериментальній роботі з 2017-2018 навчального року, почали вивчати нову дисципліну – інтегрований курс «Я досліджую світ». Цей курс у першому класі повністю реалізує зміст 4-х освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти, а саме: громадянської та історичної (0,5 год), соціальної і здоров'язбережувальної (0,5 год), природничої (2 год), технологічної (1 год), із залученням змісту мовно-літературної (2 год) та математичної (1 год) освітніх галузей.

Інтеграція програмного змісту курсу забезпечує розгляд понять, явищ, проблем з точок зору кількох освітніх галузей. Це сприяє формуванню системного мислення учнів.

Метою інтегрованого курсу «Я досліджую світ» є формування в учнів цілісної картини світу в процесі опанування соціального досвіду. Окрім того, він має на меті розширити елементарні знання учнів про предмети та явища природи й соціуму; розкрити в доступній формі зв'язки між неживою та живою природою й впливом людини на природу; виховувати любов до Батьківщини; формувати вміння аналізувати, оцінювати, систематизувати, критично та логічно мислити, узагальнювати об'єкти і явища, визначати закономірність зв'язків між ними; виробляти практичні уміння й навички.

Відповідно до експериментального навчального плану, за яким працюють пілотні перші класи, на інтегрований курс «Я досліджую світ» передбачено 7 годин на тиждень.

Учителі 1-х класів розподіляють навчальний час так, аби всі 6 галузей, які вивчаються в контексті інтегрованого курсу, були реалізованими.

Розклад навчальних занять в 1 класі з урахуванням вимог Державного стандарту початкової освіти орієнтовно може бути таким:

## Орієнтовний розклад занять у першому класі

| Понеділок  | Вівторок   | Середа  |
|--|--|---|
| 1. Я досліджую світ (МОВ – 0,5; ПРО – 0,5)<br>2. Українська мова<br>3. Українська мова<br>4. Фізична культура  | 1. Я досліджую світ (МАО – 0,5; МОВ – 0,5)<br>2. Математика<br>3. Англійська мова<br>4. Українська мова<br>5. Фізична культура | 1. Я досліджую світ (МАО – 0,5; ПРО – 0,5)<br>2. Українська мова<br>3. Українська мова<br>4. Математика<br>5. Мистецтво |
| Четвер   | П'ятниця   |   |
| 1. Я досліджую світ (МОВ – 0,5; ТЕО – 0,5)<br>2. Математика<br>3. Англійська мова<br>4. Фізична культура<br>5. Я досліджую світ (СЗО – 0,5; ПРО – 0,5) | 1. Я досліджую світ (МОВ -0,5; ГО – 0,5)<br>2. Українська мова<br>3. Мистецтво<br>4. Я досліджую світ (ПРО – 0,5; ТЕО – 0,5)   |   |

Учителі, маючи академічну свободу, можуть самостійно визначати способи інтеграції освітніх галузей, важливо лише розуміти, що поєднувати навчальний матеріал варто так, аби в контексті інтегрованого заняття в учнів формувалось цілісне сприйняття світу.

Розподіл годин між галузями в інтегрованому курсі «Я досліджую світ» під час проведення інтегрованих занять може перерозподілятися протягом тижня чи місяця в залежності від мети й завдань інтегрованих тем та рівня підготовленості учнів до опрацювання програмного змісту за умови дотримання сумарної кількості годин з предмета на кінець семестру чи навчального року.

Інтегрований курс «Я досліджую світ» має бути першим уроком кожного дня, оскільки щоденно в межах курсу проходить «Ранкова зустріч» – інноваційна освітня практика, під час якої діти набувають необхідних навичок спілкування, розпочинають новий день навчання в школі з позитивних емоцій.

Програма інтегрованого курсу структурована за темами. Протягом навчального року можна опрацювати з учнями 35 тем (за кількістю навчальних тижнів).

У межах експерименту протягом навчального року в пілотних 1-х класах пройшли такі тематичні тижні:

#### І семестр

1. «Я – школяр»,
2. «Мій/Наш клас»,
3. «Мої друзі»,
4. «Мое довкілля»,
5. «Осінь»,



6. «Я і моя Батьківщина»,
7. «Ми підприємливі (Осінній добродійний ярмарок)»,
8. «Техніка, яка допомагає»,
9. «Ігри»,
10. «Театр»,
11. «Мода»,
12. «Пригоди крапельки»,
13. «Зима»,
14. «Таємниці космосу»,
15. «Подорожуємо в часі»,
16. «Зимові свята»,

## **II семестр**

17. «Світ захоплень»,
18. «Я – мандрівник»,
19. «Ми – дослідники. Ми – винахідники»,
20. «Спорт»,
21. «Мої улюблені книжки»,
22. «Транспорт»,
23. «Професії»,
24. «Час/Як керувати часом?»,
25. «Весна»,
26. «Весняні свята»,
27. «Навіщо їсти»,
28. «Світ рослин»,
29. «Світ тварин»,
30. «Веселка»,
31. «Моя родина»,
32. «Ми – українці. Ми – європейці»,
33. «Літо».

Кожен день учителі присвячували розкриттю певної мікротеми в межах загальної теми тижня. Наприклад, під час опрацювання тематичного тижня «Пригоди крапельки» учні розглядали такі підтеми: «Де є вода в природі?», «Якою буває вода в природі? Як вона мандрує?», «Навіщо потрібна вода? Що станеться, якщо її не буде?», «Як берегти воду?».

Учитель на свій розсуд і за бажанням дітей може об'єднувати підтеми, змінювати їх або за необхідності додавати свої. Також він може самостійно вирішувати, яка з навчальних тем потребує більше часу для опрацювання учнями.

Сама назва інтегрованого курсу «Я досліджую світ» орієнтує вчителів на вибір таких видів діяльності, методів і прийомів навчання, як спостереження, екскурсії, уроки на свіжому повітрі, уроки-ігри,

пошуково-дослідницьку та театралізовану діяльність, роботу в парах/групах, метод проектів, опрацювання різних джерел інформації тощо.

Учні початкових класів допитливі, постійно прагнуть нових вражень, полюблюють експериментувати, тому під час опрацювання більшості тем інтегрованого курсу «Я досліджую світ» вчителі провадили з дітьми пошуково-дослідницьку діяльність, бо ключовим у назві курсу є слово «досліджую». Така діяльність формує в учнів основи цілісного світогляду, сприяє усвідомленню дитиною цілісності природи, взаємозв'язків між об'єктами і явищами, є потужним засобом інтелектуального розвитку. Так, під час опрацювання тематичних тижнів «Ми – дослідники. Ми – винахідники», «Пригоди крапельки», «Я – мандрівник», «Навіщо їсти?», «Світ рослин» та багатьох інших з учнями проводились різноманітні досліди, випробовування, групові заняття, експерименти, екскурсії та спостереження («Чи всі речовини замерзають однаково?», «Скільки часу проростає насінина?» тощо), дослідження об'єктів навколишнього світу за допомогою органів чуття, дослідження властивостей води, досліди з льодом, дослідження смаків, експеримент із «солодкою водичкою», практична робота «Вирощуємо квасолю», утворення цілісного зображення рослини шляхом розташування чисел у порядку зростання тощо).

Під час підбиття підсумків дослідницької діяльності учні усвідомлювали причинно-наслідкові зв'язки, училися пояснювати причини виникнення явищ тощо. Крім того, у процесі пошуково-дослідницької діяльності діти спілкувалися з ровесниками, учителями, рідними й знайомими, що сприяло розвитку їхньої комунікаційної сфери. А екскурсії, уроки на природі, окрім дидактичної мети, реалізовували завдання соціокультурного розвитку дітей, формування в них емоційного інтелекту.

Виконання завдань технологічної освітньої галузі забезпечує практичну зорієнтованість інтегрованого курсу «Я досліджую світ». У процесі предметно-перетворювальної діяльності першокласники вчилися планувати свої дії під час виготовлення виробів, розширювали власний сенсорний досвід, розвивали моторику рук, координацію рухів тощо.

Упровадженням інтегрованого курсу «Я досліджую світ» передбачаються такі види діяльності учнів, що задовольняють природні потяги дитини до конструювання, комунікації, вияву своїх творчих здібностей. Ці види діяльності вчителі реалізовували через систему завдань: «відшукай зайве», «знайди схоже й відмінне», «спостерігай», «змоделуй», «установи зв'язки», «придумай», «закінчи речення», «розіграй сценку» тощо.

Під час планування видів діяльності варто пам'ятати, що реалізація компетентнісного підходу вимагає опанування сутності певних понять, явищ, способів дій безпосередньо в практичній діяльності, тому вчителі намагались пропонувати дітям завдання, які сприяли активізації

допитливості, пробудженню радості пізнання навколишнього світу, розвивали самостійність, спостережливість, здатність до творчості та формували позитивну пізнавальну мотивацію навчання.

Учителі пілотних перших класів, здобувши практичний досвід впровадження в освітню діяльність першокласників інтегрованого курсу «Я досліджую світ», поділяють думку науковців про те, що інтеграція навколо соціокультурної теми/проблеми під час тематичних днів/тижнів є однією з оптимальних моделей інтеграції в початковій школі. Створення єдиного для навчальних предметів тематичного простору дозволяє уникнути дублювання інформації в змісті різних навчальних предметів та розглянути аналогічний матеріал з різних боків, за допомогою різних видів діяльності й дидактичних засобів.

### **ПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ**

1. На яких засадах сформована програма інтегрованого курсу «Я досліджую світ»?
2. Які галузі інтегруються в курсі в межах експерименту?
3. Як використовується тематичний підхід в інтеграції під час проектування змісту курсу?
4. Як використовується діяльнісний підхід в інтеграції під час проектування занять курсу?
5. Як реалізується академічна свобода вчителя у викладанні курсу?
6. Охарактеризуйте практику ранкової зустрічі. Яке місце вона займає в інтегрованому курсі «Я досліджую світ»?
7. Визначте особливості організації освітньої діяльності учнів у процесі вивчення курсу.
8. Запропонуйте свій комплекс соціокультурних тем для курсу «Я досліджую світ».

### **ЛІТЕРАТУРА**

1. Постанова Кабінету міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-p> (дата звернення: 15.10.2018).
2. Наказ Міністерства освіти і науки від 21.03.2018 № 268 «Про затвердження типових освітніх та навчальних програм для 1–2 класів закладів загальної середньої освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovih-osvitnih-ta-navchalnih-program-dlya-1-2-h-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osvit> (дата звернення: 15.10.2018).
3. Інтегроване навчання : тематичний і діяльнісний підходи (Частина 1). URL: <http://nus.org.ua/articles/integrovane-navchannya>

tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-1/ (дата звернення: 15.10.2018).

4. Інтегроване навчання : тематичний і діяльнісний підходи (Частина 2). URL: <http://nus.org.ua/articles/integrované-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-2/> (дата звернення: 15.10.2018).

5. Нова українська школа. Порадник для вчителя. URL: <https://osvita.ua/school/reform/59430/> (дата звернення: 15.10.2018).

6. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 1–2 клас. URL: <http://nus.org.ua/news/opublikuvany-typovi-osvitni-programy-dlya-1-2-klasiv-nush-dokumenty/> (дата звернення: 15.10.2018).

7. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 1–2 клас. URL: <http://nus.org.ua/news/opublikuvany-typovi-osvitni-programy-dlya-1-2-klasiv-nush-dokumenty/> (дата звернення: 15.10.2018).

### **2.3. Проектування тематичного дня**

Сьогодні в практиці початкової школи використовуються два види тематичних днів:

1. тематичний день, який інтегрує зміст навчального матеріалу різних дисциплін;

2. тематичний день у межах тематичного тижня інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Їх проектування має певні відмінності й відрізняється алгоритмом дій.

#### **Тематичний день, який інтегрує зміст навчального матеріалу різних дисциплін**

Плануючи тематичний день, учитель наче створює «нереальну тварину» зі змісту навчального матеріалу різних дисциплін, але так, щоб вона була «живою», тобто вмiла функціонувати як цілісна система: рухатись, їсти, дихати, рости тощо. Така тварина має вмiти робити навіть те, що придумав винахідник.

Тематичні дні об'єднують блоки знань з різних навчальних предметів, тем навколо однієї проблеми з метою інформаційного та емоційного збагачення сприймання, мислення, почуттів учня. Таке навчання забезпечує формування в молодших школярів цілісної картини світу, здатності сприймати предмети і явища різнобічно, системно, емоційно, сприяє поглибленню та розширенню знань учнів, діапазону їх практичного застосування.

Процес інтеграції вимагає виконання певних умов:

- об'єкти дослідження однакові або досить близькі (тоді ми досліджуємо об'єкт з різних сторін, використовуючи навчальний матеріал різних дисциплін);

- у навчальних предметах використовуються однакові або близькі методи дослідження предметів та явищ (тоді ми демонструємо спосіб пізнання дійсності на прикладах з різних предметів);

- те, що пізнається, підпорядковується загальним закономірностям, які вивчаються на уроці (тобто ми узагальнюємо навчальний матеріал з різних навчальних дисциплін та пізнаємо більш складну систему).

Інтеграція навчального матеріалу з різних навчальних предметів відбувається, як правило, чи навколо певного об'єкта чи явища доквілля, або для розв'язання проблеми міжпредметного характеру, або для створення творчого продукту.

Під час планування тематичного дня вчителю варто скористатись інтелект-картою (ментальна карта, карта пам'яті, діаграма зв'язків тощо) – метод структуризації концепцій з використанням графічного запису.

**Алгоритм створення інтелект-карти тематичного дня** (Джерело: Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи (Частина 2)):

**Крок 1. Увага на ключове поняття!** Оберіть тему тематичного дня. Сформулюйте її одним словом чи словосполученням. Наприклад: «Папір».

**Крок 2. Починайте роботу із центру.** Напишіть центральне поняття – назву об'єкта чи явища (про які ви будете створювати карту) посередині аркуша. Можна намалювати малюнок до цього поняття.

**Крок 3. Пишіть ключові слова за годинниковою стрілкою.** Заповнюйте карту ключовими словами, які передають зміст інформації та ідей за годинниковою стрілкою, починаючи з правого верхнього кута. (Якщо вам зручно заповнювати карту з усіх сторін, не обмежуйте себе. Працюйте так, як вам зручно, але подумайте, з яких ключових слів ви, за потреби, хочете відтворювати вашу карту).

**Правило 1. Пишіть стисло.** Навколо ключового слова напишіть усе, що ви знаєте, або те, що спадає вам на думку про об'єкт чи явище, яке розглядаєте. Пишіть власні ідеї одним словом або словосполученням. Не пишіть речення!

Наприклад:

Папір як матеріал розглядається з точки зору різних його видів:

- папір для друку;
- папір для малювання;
- папір для письма;
- папір для шпалер;
- папір для фільтрів;

- туалетний папір.

**Правило 2. Пишіть різними буквами.** Для того щоб краще виокремити інформацію, записуйте її, змінюючи накреслення, розмір, колір букв.

**Правило 3. Пишіть друкованими літерами.** Якщо ви складаєте карту вручну (а не за допомогою комп'ютерної програми), використовуйте друковані літери, тому що для сприймання рукописного тексту потрібно більше часу.

**Правило 4. Розфарбовуйте!** У кожного кольору є своє значення, причому часто це дуже індивідуально для кожної людини. Колір може істотно спростити та прискорити сприйняття інформації. Зчитувати інформацію з інтелект-карти буде легше, якщо ви будете розуміти значення кольорів, які використовуються в ній.

Таблиця 5

### Типові значення кольорів

| Колір        | Значення  | Швидкість сприйняття |
|--------------|---|----------------------|
| Червоний     | Найбільш швидко сприймається. Максимально фокусує увагу. Указує на ризик, проблеми, які можуть виникнути, якщо не звернути на них увагу | Висока               |
| Синій        | Суворо стриманий, діловий колір. Налаштовує на ефективну тривалу роботу. Чудово сприймається більшістю людей                            | Середня              |
| Зелений      | Колір свободи. Розслабляє, заспокоює. Позитивно сприймаються більшістю людей. Його сприйняття залежить від відтінку                     | Низька               |
| Жовтий       | Колір енергії, лідерства. Колір, на який неможливо не звернути увагу  | Висока               |
| Коричневий   | Колір землі, найтепліший колір. Колір надійності, сили, стабільності, впевненості   | Низька               |
| Помаранчевий | Дуже яскравий, провокаційний колір. Колір ентузіазму, нововведення, порушення, енергії, динаміки. Чудово привертає увагу                | Висока               |
| Блакитний    | Колір ніжності, колір романтики. Зазвичай позначає свободу руху: до моря, до неба, до мрії  | Низька               |
| Чорний       | Суворий, колір обмеження. Ідеальний для написання тексту. Колір кордонів  | Середня              |

**Правило 5. Малюйте!** Якщо ви сумніваєтесь, чи варто малювати, то вибір очевидний – малюйте! Зоровий образ запам'ятовується на довгий час, сприймається з максимальною швидкістю, формує безліч асоціацій. Наш мозок улаштований так, що в нас практично миттєво виникає зорова асоціація на будь-яке слово. Ось цю першу асоціацію й намалюйте. Як

правило, потім для сприйняття інформації з інтелект-карти вам навіть не потрібно буде читати, що там написано, – досить буде пробігтись по малюнках, і у вас у голові відразу виявиться необхідна інформація.

**Правило 6. Групуйте!** Намагайтесь одразу записувати інформацію, яку можна згрупувати за обраними вами критеріями. Використовуйте угруповання для позначення односмыслових груп.

**Крок 4. Зв'яжіть думки!** Використання сполучних гілок допомагає нашому мозку з максимальною швидкістю структурувати інформацію й створювати цілісний образ.

**Правило 1. Лінії та стрілки.** Установіть зв'язки між поняттями за допомогою ліній, стрілочок різної довжини, штриховки, кольору, товщини тощо.

**Правило 2.** Використовуйте не більше ніж  $7 \pm 2$  відгалужень від кожного об'єкта, а краще – не більше 5, оскільки таку карту зможе легко сприймати навіть утомлена людина.

**Правило 3.** Зв'язки головного поняття покажіть за допомогою лінії, потовщуючи її біля основи й поступово звужуючи біля другорядного поняття.

**Правило 4.** Якщо ключові слова із сусідніх гілок пов'язані один з одним, варто з'єднувати їх стрілками.

Іноді ви будете відчувати, що необхідно додати ще, наприклад, дві гілки, але ніяк не буде виходити сформулювати їхні назви. У такому випадку рекомендується проводити гілки й залишати їх порожніми. У цей момент у вас сформується незавершена дія, і мозок стане надмотивований для того, щоб заповнити ці гілки й запропонувати необхідні ідеї.

**Крок 5. Допишіть нові ідеї.** Якщо з'являються нові асоціації, відносьте в подальші гілки карти або заносьте в коментарі навколо об'єктів карти (топиків), які в разі паперового написання зручно робити на стікерах.

**Після створення інтелект-карти дайте відповіді на запитання:**

- Яка інформація із записаної може стати цікавою учням, доступною для їхнього віку?
- Яка інформація із записаної може стати змістовим наповненням уроку?
  - Які навчальні предмети містять цю інформацію?
  - Які програмові завдання зможе реалізувати вчитель на уроці із цієї теми?
  - У якій послідовності учні знайомитимуться із цією інформацією на уроці?
    - Які види діяльності (вправи, завдання) запропонувати учням для дослідження цієї інформації?
    - Які ресурси потрібно залучити для підготовки до уроку?

### **Методичне опрацювання інтелект-карти**

Накладіть зверху інтелект-карти тонкий папір та стисло напишіть на тих частинах, які ви відібрали для тематичного дня:

- назву предмета;
- програмові завдання;
- вправу чи завдання для учнів;
- необхідні ресурси.

**Готуючись до тематичного дня на основі власноруч створеної інтелект-карти, учитель може:**

#### **1. Відслідковувати, що вже зроблено, а що – ні.**

Ми бачимо всю картину цілком. Не захоплюємось у деталях, а чітко й конкретно представляємо свої плани.

#### **2. Коригувати план.**

*Примітка 1.* Часто ми плануємо багато завдань так, що їх неможливо виконати. Уже на етапі планування змушені вносити корективи, роблячи план більш реалістичним. Карта дозволяє це помітити й вилучити те, що видається вчителю менш важливим.

*Примітка 2.* Склавши план дня та оглянувши його цілком, учитель часто розуміє, що забув включити в нього якісь важливі складники. План дозволяє провести ротацію: швидко побачити, що потрібно додати, а що – прибрати.

**3. Передбачати послідовність власних дій з підготовки до тематичного дня та слідкувати за планом виконання підготовчих дій.**

*Примітка 1.* Розставляємо пріоритети. Важливі справи виділяємо на карті так, щоб було зрозуміло, наскільки вони важливі. У результаті насамперед робимо те, що необхідно робити в першу чергу.

*Примітка 2.* Відслідковуємо те, що виконано, а що – ні. Виділяючи на карті виконані гілочки, учитель отримує наочну картину того, що встигли зробити, а що – ні.

### **Тематичний день у межах тематичного тижня інтегрованого курсу «Я досліджую світ»**

Алгоритм його проектування такий:

1. Аналізуємо завдання тижня й конкретизуємо їх у меті й завданнях тематичного дня.

2. Визначаємо освітні галузі, які можуть бути інтегровані.

3. Визначаємо стратегічні й загальні очікувані результати.

Визначаємо види й зміст навчальної діяльності з урахуванням:

А) мети й завдань дня;

Б) рівня готовності здобувачів освіти до виконання такого виду навчальної діяльності й опанування цього змісту.



Проілюструємо проектування такого виду тематичного дня прикладом з досвіду роботи **Сватівської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 8 Сватівської районної ради Луганської області** – пілотної школи дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної освіти».

**Тема тижня: «Я – підприємець».**

**Термін навчання: сьомий тиждень.**

**День перший**

**Тема дня: ГРОШІ.**

**Автори:**

**Пронько Тетяна Анатоліївна** – заступник директора з навчально-виховної роботи;

**Бондарева Інесса Олександрівна** – учитель початкових класів;

**Кісельова Лариса Василівна** – учитель початкових класів.

**Мета дня:** формування в дітей:

- уявлення про походження грошових відносин, історію грошей, гроші як універсальний засіб обміну;
- уміння розпізнавати гроші за їхнім номіналом та іншими сутнісними ознаками.

**Матеріали та обладнання:** чарівна скринька, монети та купюри, чарівна паличка, комп'ютер, проектор, екран, мультфільм «Уроки тітоньки Сови. Абетка грошей. Що таке гроші», звукові фішки, купюри, картки для індивідуальної роботи, кольорові олівці, картки зі словами, сюжетні малюнки, дитячий гаманець.

Зміст занять протягом дня

### **РАНКОВА ЗУСТРІЧ**

1. Привітання.

- Привіт, сусіде.

Я хочу, щоб ти не сумував,

Усім посмішки сьогодні дарував!

2. Щоденні новини.

- Доброго ранку, мислителі класу!

Сьогодні – (дата, день тижня).

Сьогодні ми будемо обмінюватись своїми думками щодо однієї цікавої теми. На вас чекають захопливі завдання.

А розгадати тему дня допоможе чарівна скринька.

3. Групове заняття «Чарівна скринька» (монети, купюри).

- Усі ми пам'ятаємо правила, яких потрібно дотримуватись, розгадуючи, що ж знаходиться в скриньці, а саме: а) скриньку не можна відкривати; б) її можна трясти; в) кожен може поставити тільки одне питання, на яке відповідь – так або ні; г) якщо є версії, можна повідомити «Це – ...». Отже, тема цього дня – гроші.

## І ЧАСТИНА

I. Створення емоційного фону заняття (3 хв).

(Діти з учителем стоять у великому колі).

Цей день ми розпочнемо не за партами. Ми вже стали друзями, тому можемо довірити один одному навіть свої таємниці та мрії. Сьогодні я пропоную поділитись своїми мріями: де б ви хотіли побувати, відвідати якісь країни чи міста. А допоможе в цьому нам чарівна паличка, яку ми будемо передавати.

Для того щоб здійснити всі ці подорожі, кожному з вас потрібні гроші. А що ж таке *гроші*?

II. Оголошення теми дня (1хв).

III. Перегляд мультфільму «Уроки тітоньки Сови. Абетка грошей. Що таке гроші».

Метод «Очікування» (5–6 хв).

- Чим розпачувались за товар у стародавні часи? (Різними речами. Наприклад: зерно – знаряддя праці, свійські тварини – зброя).

- Як називався такий обмін? (Натуральний).

- Що використовували для обміну пізніше? (Тільки найцінніше – зерно, сіль, хутро).

- Що з'явилося раніше – монети чи паперові гроші?

- Навіщо потрібні цифри на грошах?

- Що радить робити тітонька Сова, щоб стати багатим? (Треба із самого дитинства старанно вчитися, бути наполегливим, працелюбним, виявляти кмітливість і підприємливість).

IV. Робота з прислів'ями (2 хв).

***Зароблена копійка краща від краденої гривні.***

***Гроші рахувати, треба розум мати.***

***На гроші розуму не купиш.***

***За гроші не купиш ні батька, ні матері, ні родину.***

- Як ви думаєте, чому так говорять?

- Яке слово повторюється в цих прислів'ях?

V. Робота в групах (з купюрами) (2–3 хв).

Розгляд купюр за планом.

1. Розглянути дві купюри. Що між ними спільного й чим вони відрізняються?

2. Розглянути проти джерела освітлення. Що помітили?
  3. Придумати назви грошей, які б ви запропонували у своїй школі?
- VI. Аналітико-синтетичні вправи зі словом (8 хв).

1. Звуковий аналіз слова **гроші**.

- Визначімо кожен звук у слові **гроші** та викладемо схему слова спеціальними фішками.

2. Сприймання графічного образу слова.

- Ми вже почали вивчати букви. Хоча знаємо ще не всі літери, а хто з вас зможе вже зараз знайти серед написаних на дошці слів слово **гроші**?

- А зараз попрацюймо з картками, що лежать на ваших партах. Спробуйте відшукати на них слово **гроші** та обведіть його зеленим олівцем.

3. Засвоєння графічного образу слова.

Лінгвістична гра «Хто найпиліший».

(Учитель протягом кількох секунд показує картку. Якщо діти впізнали графічний образ слова **гроші**, плескають у долоні. Слово, графічний образ якого засвоюється, бажано демонструвати кілька разів).

4. Складання речення зі словом **гроші**.

VII. Рухливий відпочинок (2 хв).

|   |                        |
|---|------------------------|
| До нього автобуса                           | Їхав лис через ліс,    |
| Метелик залетів,                            | поламав сто коліс,     |
| Нікого не питаючи,                          | Треба стати, погадати, |
| На перше місце сів.                         | скільки йому грошей    |
| Не чемний ти, метелику,                     | дати.                  |
| Не добре так робити!                        |                        |
| Як хочеш з нами їхати,                      |                        |
| То треба заплатити ( <i>К. Перелісна</i> ). |                        |

VIII. Робота в групах (8–10 хв).

1–2 групи – складання казки за серією малюнків;



3–4 групи – читання віршика у форматі «слово – малюнок».



На дачі я зранку взяв гроші й кошик.



До лісу пішов купувати малину.



До дому вернувся – не приніс нічого!



Та... ягоди є, з продавців же – нікого!

(На дачі я зранку взяв гроші й кошик.

До лісу пішов купувати малину.

Додому вернувся – не приніс нічого!

Та... ягоди є, з продавців же – нікого!)

## II ЧАСТИНА

I. Розвивальна гра «Винахідники» (3 хв).

- Оля на базар ходила й нічого там не купила, бо вона забула вдома...

Так, вона забула гаманець. Погляньте, який він гарний. Ой, а що це виглядає з Олиного гаманця? Та це ж красива прикраса дівчинки. Поміркуймо разом, як можна її використати, звичайну прикрасу, якщо вона лежить у гаманці?

Дякую, ви справжні винахідники. Залишимо цю прикрасу в гаманці.

II. Розвиток математичних умінь (20–25 хв).

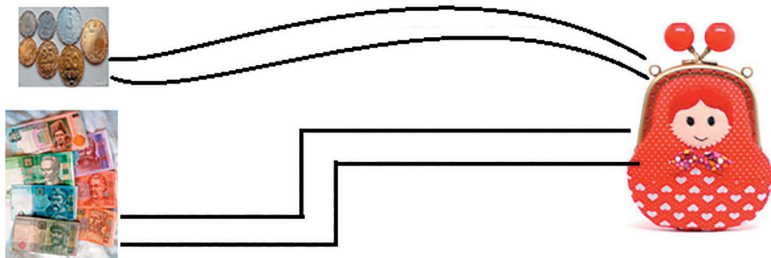
1. Порівняння форми предмета й геометричних фігур (монета, банкнота – квадрат, круг, трикутник, прямокутник).

2. Робота в зошиті. Графічне зображення геометричних фігур відповідно до кількості монет і банкнот. Порівняння фігур.
3. Практична робота «Розміщення предметів на площині парти».



4. Фізкультхвилинка (2 хв).
5. Зображення прямих і хвилястих ліній.

Гра «Проведи гроші в гаманець»



- Ой, дивіться, гроші заблукали. Допоможімо потрапити їм до гаманця. Проведіть лінію по стежці, не відриваючи руки й не торкаючись краю стежки.

6. Складання й розв'язування прикладів за сюжетними малюнками.

III. Розвиток зв'язного мовлення (5 хв).

Вправа «Мозковий штурм».

- Уявіть, гроші зникли. В обмін на що ви купували б необхідні речі?
- У яких казках, мультфільмах мова йде про гроші?

**Підсумок дня.**

Гра «Закінчіть речення».

Гроші – це...

Гроші бувають...

Люди придумали гроші, щоб...

## ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Які види тематичних днів виділяють у початковій школі?
2. Визначте особливості проектування тематичного дня, який інтегрує зміст навчального матеріалу різних дисциплін.
3. Охарактеризуйте алгоритм створення інтелект-карти такого тематичного дня.
4. Охарактеризуйте алгоритм проектування тематичного дня в межах тематичного тижня інтегрованого курсу «Я досліджую світ».
5. Оберіть тему дня, який інтегрує зміст навчального матеріалу різних дисциплін. Розробіть для нього інтелект-карту.
6. Визначте етапи проектування заняття, побудованого на основі міжгалузевої інтеграції.
7. Розробіть тематичний день тематичного тижня інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

## ЛІТЕРАТУРА

1. Інтегроване навчання : тематичний і діяльнісний підходи (Частина 1). URL: <http://nus.org.ua/articles/integrované-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-1/> (дата звернення: 15.10.2018).
2. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи (Частина 2). URL: <http://nus.org.ua/articles/integrované-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-2/> (дата звернення: 15.10.2018).
3. Нова українська школа. Порадник для вчителя. URL: <https://osvita.ua/school/reform/59430/> (дата звернення: 15.10.2018).
4. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручн. Київ : Грамота, 2012. 504 с.
5. Технології інтеграції змісту освіти : зб. наук. пр. [ред. кол., головн. ред. В. Р. Ільченко]. Полтава : ПОІППО, 2014. Вип. 6. 326 с.
6. Шевчук К. Педагогічні умови організації інтеграції в початковій школі // Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія : зб. наук. праць. Чернівці, 2004. Вип. 210. С. 190–95.

### **2.4. Особливості планування та проведення інтегрованого заняття**

Основними ознаками інтегрованих уроків є:

- нетрадиційна структура, що вирізняється чіткістю, компактністю (за блоками, які відповідають двом-трьом різним навчальним предметам, матеріал з яких інтегрується), а також оригінальністю мотиваційних та рефлексивних аспектів;

- логічний взаємозв'язок навчального матеріалу кількох навчальних предметів;
- підпорядкованість викладу навчального матеріалу різних навчальних предметів єдиній меті уроку (зі змісту предметів добираються тільки ті відомості, які необхідні для її реалізації);
- інформативна ємність уроку;
- вибір певного місця проведення та його оформлення;
- урізноманітнення засобів навчання (з використанням відео, аудіозаписів, мультимедійних презентацій тощо), які водночас використовуються дозовано;
- раціональне поєднання різних видів діяльності учнів з різними способами навчальної взаємодії (колективна, парна, групова, індивідуальна);
- висока активність учнів та чітке визначення їхнього навантаження;
- підвищений емоційний вплив на учнів.

Інтегровані заняття можна розділити на два види:

1. заняття як органічний складник інтегрованого курсу, побудовані на основі міжгалузевої інтеграції;
2. заняття, побудовані на міжпредметній інтеграції, які проводяться за межами інтегрованого курсу.

Почнемо з першого виду інтегрованих занять.

Проектування таких занять має чотири етапи.

Першим етапом планування інтегрованого заняття є опрацювання змісту модельної навчальної програми тематичного тижня (орієнтовні дослідницькі/проблемні запитання, завдання тижня, загальні очікувані результати) та навчально-методичних матеріалів до неї.

Другий етап – уточнення/визначення теми інтегрованого заняття, формування його цільового компонента, який включає конкретні очікувані результати.

Третій етап – визначення видів діяльності, спрямованих на забезпечення конкретних очікуваних результатів.

Четвертий етап – планування ходу заняття.

Наведемо приклад такого заняття з досвіду роботи Олени Миколаївни Мащенко, учителя 1-го пілотного класу **Лиманської загальноосвітньої школи I-III ступенів Старобільської районної ради Луганської області**.

Для теми 8 тижня «Техніка, яка допомагає» **орієнтовними дослідницькими запитаннями є:**

- Як техніка допомагає в побуті і якою вона буде в майбутньому?
- Як «потоваришувати» з технікою?
- Яка роль роботів у житті людини?

### **Завдання тижня:**

- На основі досвіду учнів та їхніх потреб допомогти проаналізувати, як техніка й технічне обладнання допомагає в побуті.
- Навчати безпечної поведінки та безпечного користування найпростішими видами побутової техніки.
- Продемонструвати покращення умов життя людини за допомогою техніки.
- Спонукаати до ефективної взаємодії між учнями, а також між учнями й технікою.
- Навчати зображувати почуту інформацію у форматі моделей, малюнків.
- Спонукаати до розповідей про те, що його/її вразило, схвилювало, до переказування подій з власного життя, висловлювання власної позиції.
- Навчати відтворювати в різних видах діяльності ймовірні та фактичні результати лічби об'єктів, що оточують.
- Навчати організовувати робоче місце, дотримуватися безпечних прийомів праці та правил безпечної поведінки в природі.

### ***Загальні очікувані результати:***

На кінець тижня *учні повинні знати:*

- що таке техніка;
- про роль техніки в житті сучасної людини;
- про різне призначення техніки;

та *вміти:*

- розрізняти різні види техніки;
- користуватися найпростішою технікою в повсякденному житті;
- взаємодіяти в парах і групах під час користування найпростішими видами техніки;
- дотримуватися правил безпечного використання окремих видів побутової техніки;
- дбайливо ставитися до свого здоров'я та здоров'я інших людей;
- дбайливо ставитися до природи.

**Тема заняття «Як техніка допомагає в побуті і якою вона буде в майбутньому?».**

### **І етап заняття. Ранкова зустріч.**

1. Діти разом з учителем сидять на стільцях по колу, вітаються. Учитель наголошує на правильному звертанні (Сергійку, Софійко, Богданчику, Анночко...).

2. Після привітання діти обирають смайлик із запропонованої колекції, розфарбовують його відповідно до своїх емоцій і прикріплюють у куточок настрою.

▪ На цьому етапі заняття інтегруються такі освітні галузі, як **мовно-літературна** (дитина вживає форму кличного відмінка іменника



для звертання до іншої особи та ввічливі слова, ділиться своїми почуттями й емоціями від прослуханого та побаченого, використовує доречно емотикони) і *мистецька* (малює графічними матеріалами).

#### **II етап. Розгадування ребусів для оголошення теми заняття.**

З'являються казкові герої, які допомагають дітям розгадувати ребуси (учитель демонструє предметні малюнки із зображеннями Вінні-Пуха й П'ятачка. Діти обирають казкового героя, виконують з ним завдання: розгадують ребуси).

- У цьому виді навчальної діяльності інтегрована *мовно-літературна* освітня галузь: дитина розгадує ребуси, експериментує з мовними одиницями; визначає звуки в слові; визначає кількість складів у слові, орієнтуючись на кількість голосних звуків.

#### **III етап. Розпізнавання технічних засобів, створених людиною, за їхнім словесним описом. Вправа «Згадай, що зображено на картці».**

- Інтегруються дві галузі: *мовно-літературна* (дитина сприймає монологічне висловлення й використовує усну інформацію з конкретною метою; досліджує значення слів) і *громадська та історична* (уважно вислуховує думку співрозмовника, висловлює свій погляд, шануючи гідність інших).

#### **IV етап. Сюжетно-рольова гра «В крамниці техніки». Демонстрування вміння оперувати грошима.**

Робота в групах: кожна група отримує певну кількість грошей у купюрах з різним номіналом і завдання (I група – придбати в крамниці техніку для побуту; II група – техніку для здоров'я і краси; III група – для проведення дозвілля).

- У цьому виді навчальної діяльності інтегруються п'ять освітніх галузей:

- *інформатична* (дитина визначає з допомогою вчителя найістотніші властивості об'єктів; групує об'єкти, дає назву групі),

- *математична* (оперує грошима, здійснюючи покупки в уявних крамницях),

- *природничка* (добирає відомості (запитає в дорослих) про рукотворні (штучні) об'єкти; ілюструє, як рукотворні (штучні) об'єкти (серед них і механізми) допомагають людині; порівнює рукотворні (штучні) об'єкти за певними властивостями),

- *мовно-літературна* (обговорює сюжетно-рольову гру, у якій брав (брала) участь),

- *соціальна і здоров'язбережувальна* (об'єднується з іншими людьми в групу для навчання та гри; виконує запропоновану роль у мікрогрупі).

#### **V етап. Фізкультхвилинка. Виконання музичного твору разом з рухами в такт «То не є проблема».**

- На цьому етапі заняття інтегруються такі освітні галузі, як **фізкультурна** (базова рухова діяльність; специфічна рухова діяльність; ігрова та командна рухова діяльність) та **мистецька** (пізнання, інтерпретація мистецтва).

#### VI етап. Бесіда «Як техніка допомагає в побуті».

- Під час проведення такого виду навчальної діяльності інтегруються освітні галузі: **мовно-літературна** (дитина з увагою сприймає й доречно реагує на усну інформацію в діалозі; уживає відповідно до ситуації спілкування лексику та несловесні засоби (міміку, жести), **технологічна** (виконує найпростіші дії, демонструючи самозарадність), **інформатична** (дотримується правил безпечної роботи з комп'ютером), **соціальна й здоров'язбережувальна** (пояснює ситуації, у яких побутові прилади можуть бути небезпечними для людини).

#### VII етап. Фантазування щодо техніки майбутнього. Гра «Я – конструктор».

**Умови гри:** 1. Розглядаємо з дітьми зображення можливої техніки майбутнього та просимо їх висловити припущення, у яких випадках можна використати цю техніку.

2. Діти обводять контури роботів майбутнього, які в подальшому житті замінять людську працю.

3. Пропонуємо дітям уваяти себе майстрами винаходів техніки майбутнього й створити цю «диво-техніку» з деталей конструктора.

4. Представлення дитячих робіт.

У грі інтегруються три освітні галузі: **технологічна** (дитина прогнозує, яким має бути виріб, описує, який вигляд він мав би; самостійно створює виріб; дотримується безпечних прийомів праці під час виконання виробу; репрезентує результати власної творчості), **мистецька** (малює графічними матеріалами) і **природнича** (пропонує нові способи використання рукотворних (штучних) об'єктів).

#### VIII етап. Підбиття підсумків. Рефлексія. «Календарик настрою».

- На цьому етапі реалізуються такі освітні галузі, як **мовно-літературна** (дитина розповідає про те, що його/її вразило, схвилювало), **соціальна й здоров'язбережувальна** (описує зміни власних емоцій, почуттів, настрою), **мистецька** (малює графічними матеріалами смайлика свого настрою).

Другий вид інтегрованого заняття – заняття, побудоване на міжпредметній інтеграції.

Сутнісні характеристики міжпредметної інтеграції в інтегрованому занятті:

- Різні навчальні предмети рівноправні в навчальному процесі.
- Навчальний матеріал має блочну структуру, у якій є 1-2 головних поняття, що є основним об'єктом вивчення.
- Глобальний принцип об'єднання навчального матеріалу, тобто об'єднує в єдине ціле знання з різних галузей, утворює комплексну картину про поняття, явища, процес.
- Інтегруються максимум три навчальних предмети.

Наведемо приклад такого заняття з досвіду роботи Інни Миколаївни Кулачко та Ірини Іванівни П'ятковської, учителів початкових класів **Северодонецького навчально-виховного комплексу «Спеціалізована школа-колегіум Національного університету «Києво-Могилянська академія» Северодонецької міської ради Луганської області.**

**Тема заняття.** Обчислення математичних виразів на додавання й віднімання в межах 10. Вимірювання довжини відрізків (2-10 см). Художня робота з папером. Вирізування симетричних форм із застосуванням однієї або декількох осей симетрії.

Інтегруються предмети: математика, образотворче мистецтво.

**Тематичне завдання.** Виготовлення з паперу сніжинок. Репрезентація результату власної творчості.

**Мета заняття.** Навчати дітей:

- досліджувати форму, розмір, колір сніжинки. Складати самостійно опис у творчих групах за результатами спостережень під час попередньої екскурсії;
- дотримуватись установлених правил поведінки в громадському просторі, безпечних прийомів праці під час використання інструментів та пристосувань;
- співвідносити кількість елементів у групі об'єктів навколишнього середовища (сніжинка) із числом і цифрою, складати рівності, на основі цього повторити склад числа 10, знаходити площинні й об'ємні фігури на предметах навколишнього середовища;
- співвідносити цифру з її зображенням на лінійці;
- критично мислити, обмінюватися враженнями;
- знаходити суму, різницю зручним для себе способом у межах 10;
- співвідносити кількість елементів у групі об'єктів навколишнього середовища з відповідним числом і навпаки;
- застосовувати знання з досліджень на екскурсії за сезонними змінами природи взимку;
- креслити відрізки заданої довжини;
- представляти результати власної творчості.

## ПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Які види інтегрованих занять виділяють у початковій школі?
2. Визначте етапи проектування заняття, побудованого на основі міжгалузевої інтеграції.
3. Проаналізуйте приклад такого заняття. Виділіть використані види діяльності.
4. На яких засадах відбувається проектування інтегрованого заняття, побудованого на основі міжпредметної інтеграції?
5. Проаналізуйте приклад такого заняття. Виділіть використані види діяльності.
6. Запропонуйте свої варіанти кожного виду інтегрованих занять.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Лист Міністерства освіти і науки Міністерства освіти і науки України від 09.08.2017 р. № 1/9-436 «Щодо методичних рекомендацій про викладання навчальних предметів у 2017-2018 навчальному році». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-436729-17> (дата звернення: 17.10.2018).
2. Лист Міністерства освіти і науки України від 03.07.2018 р. № 1/9-415 «Щодо вивчення у закладах загальної середньої освіти навчальних предметів у 2018/2019 навчальному році». URL: [https://ru.osvita.ua/legislation/Ser\\_osv/61466/](https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/61466/) (дата звернення: 17.10.2018).
3. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи (Частина 1). URL: <http://nus.org.ua/articles/integrované-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-1/> (дата звернення: 17.10.2018).
4. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи (Частина 2). URL: <http://nus.org.ua/articles/integrované-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-2/> (дата звернення: 17.10.2018).
5. Інтегровані уроки в початковій школі / упоряд. Н. С. Вегера. Тернопіль – Харків : Ранок, 2010. 160 с.
6. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручн. Київ : Грамота, 2012. 504 с.
7. Технології інтеграції змісту освіти : зб. наук. пр. [ред. кол., головн. ред. В. Р. Ільченко]. Полтава : ПОІППО, 2014. Вип. 6. 326 с.
8. Шевчук К. Педагогічні умови організації інтеграції в початковій школі // Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія : зб. наук. праць. Чернівці, 2004. Вип. 210. С. 190–195.
9. Ягупа І. Інтегровані заняття у 1 класі // Початкова школа. 2018. № 1. С. 26–33.
10. Яценко Л. Інтеграція навчальних предметів як ефективна форма навчання молодших школярів // Початкова освіта. 2018. № 1. С. 6–9.

## **2.5. Навчальний проект як форма інтеграції**

Сучасна школа вимагає застосування інноваційних технологій, які створюють усі необхідні умови для всебічного розвитку потенціалу дітей.

У зв'язку із цим у Концепції «Нова українська школа» передбачається збільшення проектної діяльності в освітньому процесі.

Метод проектів – інноваційна технологія організації навчання, за якої учні здобувають знання, набувають умінь та навичок, досвіду творчої діяльності, розвивають особистісні риси, формують ціннісні ставлення в процесі планування й виконання складних практичних завдань. Ґрунтується на розвитку пізнавальних навичок, креативності; умінні орієнтуватись в інформаційному просторі, самостійно конструювати знання; критичного й творчого мислення; спрямований на формування навичок співробітництва й ділового спілкування в колективі, на отримання учнями цілісного завершеного продукту власної творчості, який можна продемонструвати іншим.

Навчальний проект – це сукупність прийомів, дій учнів в певній послідовності для досягнення поставленої мети, вирішення проблеми, важливої для учнів, оформлених у форматі кінцевого продукту.

Він потребує поєднання графічних, художніх, словесних способів виконання навчальних дій учнями.

Проектна діяльність – одна з найперспективніших складових частин освітнього процесу, вона формує всі необхідні життєві компетентності, бере на себе функцію інтеграції предметів. У проектній діяльності забезпечується самостійне здобування знань учнями, їхня систематизація, можливість орієнтуватись в інформаційному просторі, розвиток пізнавальних інтересів, уміння виділяти головне, уміння радитись та ухвалювати остаточне рішення. Проектні технології заохочують учнів до самостійного пошуку та здобуття інформації, до отримання нових знань. Ні для кого не секрет, що навчальні досягнення молодшого школяра перебувають у тісному зв'язку з особливостями його пізнавальних інтересів, тому метод проектів усе більше поширюється в початковій школі. Діти із задоволенням включаються в роботу над проектом, учаться самостійно шукати необхідну інформацію, аналізувати її, робити висновки, виділяти головне, орієнтуватися в різних життєвих ситуаціях; відстоювати свою думку, працювати в групах, долати конфліктні ситуації, розуміють важливість досягнення результату, відчувають задоволення від зробленої справи.

У початковій школі метод проектів можна застосовувати вже з 1-го класу з використанням індивідуальної, парної й групової форм.

Проектна робота формує такі компетентності: уміння вчитися; уміння планувати свої дії; здатність орієнтуватись в інформаційному

просторі; володіти й оперувати інформацією; продуктивно співпрацювати з різними партнерами в групі та команді; використовувати різні ролі й функції в колективі; проявляти ініціативу; підтримувати та керувати власними взаєминами з іншими; конструктивне розв'язання конфліктів; досягнення консенсусу; уміння брати на себе відповідальність за наслідки дій; аналізувати результати діяльності; уміння розділяти відповідальність; відчувати себе членом команди.

Отже, навчальний проект – це:

- засіб ефективного та якісного навчання молодших школярів;
- практичний шлях здобуття навчального та соціального досвіду;
- діяльність, яка спрямована на формування компетентної особистості.

Вимоги до застосування методу проектів:

- наявність значущої в дослідницькому, творчому плані проблеми (завдання), що має на меті застосування інтегрованого знання, здійснення дослідницького пошуку для її вирішення;
  - практична, теоретична значущість очікуваних результатів;
  - обов'язковість самостійної (індивідуальної, у парах, групової) діяльності учнів на заняттях або в позаурочний час;
  - структурування змістовної частини проекту (з визначенням етапних результатів і розподілом ролей);
  - застосування дослідницьких методів, що базується на визначенні проблеми та завдань дослідження, формулюванні гіпотези, обговоренні методів дослідження, оформленні кінцевих результатів, аналізі отриманих даних, підбитті підсумків, коригуванні, укладанні висновків.

Основні етапи роботи над проектом:

- 1 етап – організаційний;
- 2 етап – підготовчий;
- 3 етап – проектна робота;
- 4 етап – оформлювальний;
- 5 етап – репрезентація проекту;
- 6 етап – підбиття підсумків.

Роль учителя в процесі виконання проектів змінюється залежно від етапів роботи, однак на всіх етапах педагог виступає як фасилітатор (від англ. *facilitate* – допомагати, полегшувати, сприяти).

На думку І. Єрмакова, важливим сутнісним показником в умовах проектної навчальної діяльності є докорінна зміна у відносинах «учитель – учень», а саме:

- учень визначає мету діяльності – учитель допомагає йому в цьому;
- учень відкриває нові знання – учитель рекомендує джерела знань;

- учень експериментує – учитель розкриває можливі форми й методи експерименту, допомагає організувати пізнавально-практичну продуктивну діяльність;
- учень обирає – учитель сприяє прогнозуванню результату вибору;
- учень активний – учитель створює умови для розвитку активності;
- учень – суб'єкт навчання, учитель – партнер;
- учень відповідає за результати своєї діяльності – учитель допомагає оцінити отримані результати й виявити способи вдосконалення діяльності.

Для розкриття всього багатства потенціалу методу проектів важлива правильна організація проектної діяльності.

Наприклад, у практиці роботи *Попаснянської багатпрофільної гімназії № 25 Попаснянської районної ради Луганської області* для цього використовуються такі принципи:

- Замінюємо поняття: «не хочу», «не вмію», «не знаю» на «зможу», «спробую», «навчусь», «дізнаюсь».
- Зосереджуємо увагу на успіхах і перемогах, а не на помилках.
- Плануємо роботу за схемою «менше вчителя – більше учня».
- На всіх етапах педагог виступає як фасилітатор: він не передає знання, а забезпечує діяльність школяра, тобто мотивує, консультує, координує.
- Не нав'язуємо своїх думок, а вчимо мислити.
- Створюємо доброзичливу взаємодію в системі «вчитель – учень».
- Головний девіз проектної діяльності – «Усе, що я пізнаю, я знаю, для чого це мені потрібно».
- Самостійність дітей – шлях до успіху в роботі над проектом.
- Батьки лише помічники своїм дітям у роботі над проектами, а не виконавці.

У початковій школі проекти – це зазвичай і родинна діяльність, оскільки дитина обмежена в засобах та інструментах пошуку, збору та обробки інформації, тому важливо організувати й роботу з батьками, щоб вони усвідомили: суть методу проектів – це формування самостійності дитини в пошуку інформації, обробці даних, а не втому, хто зробить проект краще чи ефективніше; що вони не повинні брати на себе більшу частину роботи над проектом, інакше губиться сама ідея цього методу.

Допомога порадою, інформацією, виявлення зацікавленості з боку батьків – важливий чинник підтримки, мотивації й забезпечення самостійності школярів. Головне слово для батьків «*допомогти*», але не «*зробити замість*».

Наприклад, учителі *Попаснянської багатпрофільної гімназії № 25* розробили спеціальну пам'ятку для батьків про їхню роль під час

роботи дитини над проектом, з якою батьки ознайомлюються на початку навчального року.

Таблиця 6

**Пам'ятка для батьків  
«Батьки в проектній діяльності дитини»**

| <i>Етапи роботи над проектом</i>                     | <i>Роль батьків на цьому етапі</i>  |
|--|---|
| 1. Пропозиція попередніх ідей та вибору кращої з них | Допомогти дитині знайти якомога більше ідей; записати їх на аркуші паперу врозсіп, щоб не виділяти ці ідеї порядком запису в стовпці. Чим більше ідей, тим більшим буде вибір   |
| 2. Вибір кращої ідеї                                 | Допомогти обрати найкращу ідею та обґрунтувати вибір  |
| 3. Планування діяльності                             | Допомогти спланувати роботу та скоригувати план з урахуванням зайнятості дитини   |
| 4. Обговорення можливих результатів                  | Підібрати з дитиною можливі шляхи вирішення кожної з проблем;<br>розбити об'єм роботи на невеликі частини й визначити строки виконання кожної   |
| 5. Вивчення необхідного матеріалу до теми проекту    | Посприяти дитині у відвідуванні бібліотеки, музею, виставок, допомогти зорієнтуватись у книгарні, у пошуках джерел додаткової інформації за темою проекту. Джерелом інформації можуть бути опитування, спостереження, експеримент, інтерв'ю, бесіда, а також книжки, періодичні видання, Інтернет |
| 6. Репрезентація проекту                             | Координувати дії дитини під час підготовки репрезентації роботи   |

З погляду інтеграції можна виділити два типи проектів:

- 1) у яких основним акцентом є інтеграція різних освітніх галузей/предметів;
- 2) у яких основним акцентом є інтеграція різних видів діяльності та різних способів пізнавальної діяльності (спостереження; мовлення; мислення тощо).

Наведемо приклади практичного використання цих типів проектів учителями *Попаснянської багатопрофільної гімназії № 25*.

**I група**

**1) Проект «Твори добро».**

**Мета:** сприяти розумінню учнями змісту людських чеснот та усвідомленню їх необхідності; формувати вміння аналізувати власні вчинки, давати їм морально-етичну оцінку; виховувати бажання діяти за принципом моралі, творити добро, здійснювати безкорисливі добрі вчинки.

**Проектне завдання:** укласти саморобну збірку (вірші й малюнки) «Твори добро».



Інтегруються освітні галузі:

Мовно-літературна:

- дитина з увагою сприймає усну інформацію;
- розповідає про те, що зацікавило в тексті;
- ділиться своїми почуттями та емоціями;
- пояснює вчинки персонажів на основі змісту тексту та власного досвіду.

Громадянська та історична:

- дитина розмірковує, які риси характеру мають бути в людини й чому;
- надає допомогу тим, хто її потребує, і висловлює вдячність за підтримку;
- уважно вислуховує думку співрозмовника;
- пояснює, до кого можна звернутись по допомогу, якщо когось принижують або ображають;
- прогнозує наслідки різних дій.

Технологічна:

- дитина самостійно прогнозує, яким має бути виріб;
- виготовляє виріб за допомогою дорослих за власним задумом;
- виконує найпростіші дії;
- демонструє іншим результати власної діяльності.

## 2) проект «Моя сім'я – моє життя».

**Мета:** допомогти дитині усвідомити роль сім'ї в житті людини та суспільства, дослідити родинні зв'язки, зрозуміти свою роль у родині; виховувати повагу до членів родини й сімейних цінностей.

Проектне завдання: вивчити традиції своєї родини, її дозволя, інтереси, хобі, звички, підібрати фотографії, які відображають важливі моменти в житті сім'ї, сімейні подорожі, працю та відпочинок, створити колаж, індивідуальне родинне дерево, малюнок-аплікацію своєї родини (на вибір) і репрезентувати разом з батьками на спільній класній годині.

Інтегруються освітні галузі:

Громадянська та історична:

- дитина розпитує дорослих (родичів) про минуле своєї родини;
- формує питання про історію родини;
- представляє зібрані відомості доступними виражальними засобами;
- долучається до підтримання родинних і шкільних традицій;
- описує (усно) правила своєї родини, пояснює значення для себе.

Мовно-літературна:

- ділиться емоціями від почутого;
- добирає відповідні слова, творить власне висловлювання-розповідь.

Мистецька:

- малює графічними матеріалами;
- бере участь у колективному виконанні творчого задуму;
- репрезентує результати діяльності.

Технологічна:

- самостійно прогнозує, яким має бути виріб;
- виготовляє виріб за допомогою дорослих за власним задумом;
- виконує найпростіші дії;
- демонструє іншим результати власної діяльності.

### 3) Проект «Зимуючі птахи».

**Мета:** розширити уявлення дітей про зимуючих птахів; формувати дбайливе ставлення до птахів; підвищувати екологічну культуру батьків учнів через надання допомоги в реалізації проекту.

Проектне завдання: розробка макета годівниці, її виготовлення за допомогою батьків для організації регулярної роботи пташиної їдальні на території гімназії.

У проекті інтегруються:

Математична галузь:

- дитина лічить за правилами лічби об'єкти навколишнього світу (птахів);
- читає, записує, порівнює числа в межах 10;
- співвідносить кількість об'єктів з відповідним числом;
- застосовує різні способи виконання арифметичних дій у межах 10 (віднімання, додавання);
- знаходить суму (додає), різницю (віднімає), користуючись предметами або засобами, що замінюють числа;
- знаходить помилки в математичних обчисленнях.

Природничу галузь:

- дитина проводить прості спостереження за сезонними змінами;
- описує зміни, що відбуваються в живій природі;
- аналізує явища живої природи в різні пори року (осінь, зима);
- спостерігає перелітних та осілих птахів своєї місцевості й описує їхню поведінку;
- формулює питання про все, що цікавить.

Технологічна галузь:

- дитина прогнозує, яким має бути виріб, описує, який вигляд він мав би;
- задумує конструкцію виробу та конструює його за допомогою дорослих;

- за допомогою дорослих виготовляє виріб із застосуванням знайомих технологічних операцій;
- демонструє іншим результат власної діяльності;
- разом з дорослими планує та реалізує найпростіші трудові дії (доглядати за птахами взимку, організувати регулярне підгодовування птахів).

#### 4) Проект «Мелодії осінніх місяців».

**Мета:** формування позитивного емоційно-ціннісного ставлення до природи; виховання бережливого ставлення до навколишнього світу.

Проектне завдання: дослідити сезонні зміни в природі восени; разом з батьками, використовуючи різні матеріали, створити макет картини-триптиха для оформлення кабінету до свята й репрезентувати роботу групи.

У цьому проекті інтегруються:

Мовно-літературна галузь:

- дитина використовує фактичний зміст (хто? що? де? коли?) для оповідання усної інформації;
- з увагою сприймає усні репліки й доречно реагує на усну інформацію в діалозі;
- пояснює на основі власного досвіду, що вплинуло на вибір усної інформації;
- висловлює власні думки;
- вступає в діалог, підтримує аргументами думку або спростовує її;
- досліджує звуки мови;
- вправляється в правильній вимові й наголошенні слів;
- позначає звуки буквами на письмі.

Природнича галузь:

- дитина розпізнає зміни в живій та неживій природі;
- спостерігає за добовими та сезонними змінами в природі;
- аналізує явища живої природи восени;
- установлює зв'язок між порою року й погодою;
- описує об'єкти природи своєї місцевості за певними ознаками.

Технологічна галузь:

- дитина прогнозує, яким має бути виріб, описує, який вигляд він мав би;
- задумує конструкцію виробу та виготовляє й дублює виріб знайншими технологіями за допомогою дорослих;
- організує безпечне робоче місце за допомогою дорослих (використання клею, ножиць тощо);
- демонструє іншим результати діяльності;
- описує, спираючись на запитання дорослих, що хотів дослідити.

Використання цього виду проектів актуалізує всі переваги міжпредметної інтеграції:

- розвиває творчий потенціал учнів, спонукає до творчого пізнання навколишньої дійсності, установлення причинно-наслідкових зв'язків, розвиває логіку, формує вміння порівнювати, узагальнювати, робити висновки;
- у школярів формується ініціативність, самостійність, комунікабельність, громадянська свідомість;
- зростає адаптованість учнів до реалій життя; навколишній світ і різні процеси в ньому сприймаються цілісно.

## **II група проектів**

### **1) Перший тиждень «Я – школяр».**

Тема проекту «Мій розпорядок дня» – проект усвідомлення учнями доцільності, змісту й практичної організації правильного розподілу свого часу протягом дня та здорового способу життя.

Мета: розширити уявлення учнів про здоровий спосіб життя, про те, що позитивно, а що негативно впливає на здоров'я; виявити помилки в режимі дня школяра; сприяти виконанню учнями правил режиму дня з метою набуття навичок здорового способу життя; прищеплювати навички культури й гігієни правильного харчування; виховувати відповідальність, обачливість, охайність.

Проектне завдання: на прикладі неправильного режиму дня уявного хлопчика Микити діти мають проаналізувати його режим, виправити помилки та скласти рекомендації, які допоможуть йому бути здоровим і щасливим. Репрезентувати свій розпорядок дня, ураховуючи розроблені рекомендації.

### **2) Другий тиждень «Мій, наш клас».**

Тема проекту «Мій клас – моя родина» – проект обумовлений потребами організації партнерської взаємодії учнів, батьків та вчителів.

Мета проекту: створити сприятливі умови для ефективної взаємодії: учитель-учні-батьки; допомогти дитині усвідомити свою приналежність до сімейного колективу; розвивати творче мислення й мовлення; виховувати в учнів позитивні риси характеру: чесність, відповідальність, щирість, вимогливість до себе.

Проектне завдання: вивчити традиції своєї сім'ї, її дозвілля, форми спільної діяльності, власні здібності, інтереси, хобі, звички, репрезентувати себе й свою родину в довільній формі на спільній класній годині з батьками «Я, моя сім'я й світ навкруги».

### **3) Четвертий тиждень «Моє доквілля».**

Тема проекту «Рослини шкільного подвір'я» – залучення дітей до активного шкільного життя, створення ними нових квітників для покращення естетичного вигляду шкільного подвір'я.

Мета: дослідження рослин шкільного подвір'я, знайомство з рослинами – символами України; розвиток спостережливості, відчуття краси й багатства природи; формування екологічної культури, виховання дбайливого ставлення до природи, любові до рідного краю.

Проектне завдання: дослідити, які рослини є на шкільному подвір'ї, за допомогою роздаткового матеріалу обрати рослини, які ростуть в Україні, у нашому регіоні, спираючись на власний досвід. Створити макет квітників для шкільного подвір'я та репрезентувати свою роботу (малюнки, аплікації, тощо).

Проектна діяльність – процес складний і тривалий. Він неможливий без емоцій, захоплення, самовідданої й наполегливої роботи вчителя та учнів. Важливо враховувати не тільки вікові, але й індивідуальні особливості кожної дитини, створювати ситуацію успіху, щоб учні отримували насолоду від освітнього процесу, від власної участі в ньому.

Як показує досвід роботи, проектна робота дуже перспективна, оскільки в ній кожен з учасників не втрачає свого статусу активної дієвої особистості, намагається зайняти в групі позицію, що відповідає його можливостям: знанням, умінням, здібностям, мисленню тощо. Це позначається на загальному формуванні індивідуального стилю дитини. Працюючи над проектом, учні спілкуються, співпрацюють і допомагають один одному в процесі навчання, розвивають соціальні, розумові та комунікативні навички.

У процесі системного використання методу проектів у дітей:

- формується стійка позитивна мотивація до навчання;
- розвивається система дослідницьких умінь (організаційних, пошукових, прогностичних, комунікаційних, репрезентаційних, рефлексивних);
- підвищується самооцінка, упевненість у власних силах;
- забезпечується ґрунтовний рівень навчальних досягнень,
- удосконалюються вже сформовані риси особистості, проявляється прихований потенціал.

Отримані результати дозволяють стверджувати: метод проектів – ефективний спосіб організації інноваційного освітнього простору – простору творчості й необмежених можливостей для розвитку, самопізнання та самовдосконалення дитини.

## **ПИТАННЯ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ**

1. Дайте визначення поняттям «метод проектів», «навчальний проект», «проектна діяльність».
2. Назвіть форми й види проектів.
3. Визначте особливості й функції проектної діяльності.
4. Які компетентності формує проектна робота?
5. З яких етапів складається робота над проектом?

6. Охарактеризуйте принципи організації проектної діяльності.
7. Охарактеризуйте й оцініть особливості взаємовідносин «учитель – учень» у процесі проектної діяльності.
8. Визначте роль учителя в організації проектної діяльності.
9. Визначте роль батьків в організації проектної діяльності.
10. Які типи проектів можна виділити з точки зору інтеграції?
11. Запропонуйте по одному проектному завданню для кожного типу проектів.

### ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. на CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
2. Єрмаков І. Компетентнісний потенціал проектної діяльності / І. Г. Єрмаков // Проектна діяльність у школі / упорядн. Голубенко. Київ : Шкільний світ, 2006. С. 5–18.
3. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 15.10.2018).
4. Мірошник С. І. Теоретичні основи навчальної проектної діяльності учнів // Народна освіта. 2014. Випуск № 2 (23). URL: [www.narodnaosvita.kiev.ua/](http://www.narodnaosvita.kiev.ua/) (дата звернення: 15.10.2018).
5. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручн. Київ : Грамота, 2012. 504 с.
6. Технології інтеграції змісту освіти : зб. наук. пр. [ред. кол., головн. ред. В. Р. Льченко]. Полтава : ПОІППО, 2014. Вип. 6. 326 с.
7. Шевчук К. Педагогічні умови організації інтеграції в початковій школі // Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія : зб. наук. праць. Чернівці, 2004. Вип. 210. С. 190–195.
8. Юдіна Н. О. Особливості структури мотивації молодших школярів при інтегрованому навчанні // Практична психологія та соціальна робота. 2008. № 9. С. 46–51.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 24.10.2018).
2. Закон України «Про загальну середню освіту». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/651-14> (дата звернення: 24.10.2018).
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. № 896 «Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»)». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-p> (дата звернення: 24.10.2018).
4. Постанова Кабінету міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-p> (дата звернення: 24.10.2018).
5. Наказ Міністерства освіти і науки від 21.03.2018 № 268 «Про затвердження типових освітніх та навчальних програм для 1–2 класів закладів загальної середньої освіти». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovih-osvitnih-ta-navchalnih-program-dlya-1-2-h-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osvit> (дата звернення: 24.10.2018).
6. Лист Міністерства освіти і науки Міністерства освіти і науки України від 09.08.2017 р. № 1/9-436 «Щодо методичних рекомендацій про викладання навчальних предметів у 2017-2018 навчальному році». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-436729-17> (дата звернення: 24.10.2018).
7. Лист Міністерства освіти і науки України від 03.07.2018 р. № 1/9-415 «Щодо вивчення у закладах загальної середньої освіти навчальних предметів у 2018/2019 навчальному році». URL: [https://ru.osvita.ua/legislation/Ser\\_osv/61466/](https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/61466/) (дата звернення: 24.10.2018).
8. Бех І. Інтеграція як освітня перспектива // Початкова школа. 2002. № 5. С. 5–6.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. на CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
10. Єрмаков І. Компетентнісний потенціал проектної діяльності // Проектна діяльність у школі / упорядн. Голубенко. Київ : Шкільний світ, 2006. С. 5–18.
11. Зимульдінова А. Інтегроване вивчення предметів за галузями знань : навч. пос. Дрогобич : РВВ ДДПУ ім. І. Франка, 2011. 86 с.
12. Іванчук М. Г. Інтегроване навчання: сутність та виховний потенціал. (Виховання особистості молодшого школяра в умовах інтегрованого підходу до навчання). Чернівці : Рута, 2004. 360 с.
13. Іванчук М. Г. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання // Початкова школа. 2004. № 5. С. 10–13.

14. Іванчук М. Г. Основи технології інтегрованого навчання в початковій школі : навч.-метод. посібник. Чернівці : Рута, 2001. 120 с.

15. Ілляш С. Інтегрований підхід до навчання у початковій школі, його педагогічна цінність // Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський зб. наук. праць мол. вчених Дрогобицького держ. пед. універ. ім. І. Франка/ [Ред.-упор. В. Ільницький, А. Душний, І. Зимомря]. Дрогобич : Посвіт, 2013. Вип. 6. Ч. II. С. 57–65.

16. Інтегроване навчання : тематичний і діяльнісний підходи (Частина 1). URL: <http://nus.org.ua/articles/integrované-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-1/> (дата звернення: 24.10.2018).

17. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи (Частина 2). URL: <http://nus.org.ua/articles/integrované-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-2/> (дата звернення: 24.10.2018).

18. Інтегровані уроки в початковій школі / упоряд. Н. С. Вергера. Тернопіль – Харків : Ранок, 2010. 160 с.

19. Клочко А. О. Інтегрований підхід як сучасна форма організації навчального процесу [Електронний ресурс] // Science and Education a New Dimension. Vol. 1. February 2013. С. 85–87. URL: [http://seanewdim.com/uploads/3/2/1/3/3213611/klochko\\_a\\_integrated\\_approach\\_as\\_a\\_modern\\_form\\_of\\_learning\\_process.pdf](http://seanewdim.com/uploads/3/2/1/3/3213611/klochko_a_integrated_approach_as_a_modern_form_of_learning_process.pdf) (дата звернення: 24.10.2018).

20. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 24.10.2018).

21. Мірошник С. І. Теоретичні основи навчальної проектної діяльності учнів [Електронний ресурс] // Народна освіта. 2014. Випуск № 2 (23). URL: [www.narodnaosvita.kiev.ua/](http://www.narodnaosvita.kiev.ua/) (дата звернення: 24.10.2018).

22. Модельна навчальна програма для 1-го класу та навчально-методичні матеріали. URL: <http://kyiv-oblosvita.gov.ua/dovidnik-zakladiv-osviti/136-nova-ukrajinska-shkola/10485-modelna-navchalna-programa-dlya-1-go-klasu-ta-navchalno-metodichni-materiali> (дата звернення: 24.10.2018).

23. Ніколенко Л. Т. Нова українська школа : інтеграційний підхід у початковій загальній освіті // тематичний випуск журналу «Методист». № 2 (74), лютий. 2018. С. 72–74.

24. Нова українська школа. Порадник для вчителя. URL: <https://osvita.ua/school/reform/59430/> (дата звернення: 24.10.2018).

25. Падун Н. О., Андріїв Н. Й. Особливості форм інтегрованого навчання у сучасній школі // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2011. № 1. С. 79–82.



26. Петрук О. М. Проблема інтегрованого підходу до процесу навчання в науковій літературі // Педагогічний дискурс, 2010. випуск 8. С. 176–180.

27. Просіна О. В. Інтеграція в НУШ. Інтегрований підхід в освітньому процесі // Тематичний випуск журналу «Методист». № 2 (74), лютий. 2018. С. 68–71.

28. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручн. Київ : Грамота, 2012. 504 с.

29. Технології інтеграції змісту освіти : зб. наук. пр. [ред. кол., головн. ред. В. Р. Ільченко]. Полтава : ПОІППО, 2014. Вип. 6. 326 с.

30. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 1–2 клас. URL: <http://nus.org.ua/news/opublikovaly-typovi-osvitni-programy-dlya-1-2-klasiv-nush-dokumenty/> (дата звернення: 24.10.2018).

31. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 1–2 клас. URL: <http://nus.org.ua/news/opublikovaly-typovi-osvitni-programy-dlya-1-2-klasiv-nush-dokumenty/> (дата звернення: 24.10.2018).

32. Філь Г., Жигайло М. Інтегроване вивчення предметів гуманітарного циклу за галузями знань як важлива передумова розвитку сучасної науки [Електронний ресурс] // Актуальні питання гуманітарних наук. 2015. Вип. 11. С. 310–316. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd\\_2015\\_11\\_46](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2015_11_46) (дата звернення: 24.10.2018).

33. Шевчук К. Інтегрований підхід до навчання: ретроспективний аналіз [Електронний ресурс] // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія. 2007. № 20. С. 50–55. URL: [https://www.researchgate.net/publication/260383767\\_INTEGROVANIJ\\_PIDHID\\_DO\\_NAVCANNA\\_RETROSPEKTIVNIJ\\_ANALIZ](https://www.researchgate.net/publication/260383767_INTEGROVANIJ_PIDHID_DO_NAVCANNA_RETROSPEKTIVNIJ_ANALIZ) (дата звернення: 24.10.2018).

34. Шевчук К. Педагогічні умови організації інтеграції в початковій школі // Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія : зб. наук. праць. Чернівці, 2004. Вип. 210. С. 190–195.

35. Юдіна Н. О. Особливості структури мотивації молодших школярів при інтегрованому навчанні // Практична психологія та соціальна робота. 2008. № 9. С. 46–51.

36. Ягупа І. Інтегровані заняття у 1 класі // Початкова школа. 2018. № 1. С. 26–33.

37. Яценко Л. Інтеграція навчальних предметів як ефективна форма навчання молодших школярів // Початкова освіта. 2018. № 1. С. 6–9.

## ГЛОСАРІЙ

**Державний стандарт початкової освіти** – документ, який визначає вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів та умов організації освітнього процесу щодо їх досягнення та забезпечення на рівні початкової освіти.

**Загальні очікувані результати (ЗОри)** – указують на рівень розвитку кожного вміння на завершення циклу початкової освіти (1-2 класи й 3-4 класи).

**Змістові лінії** – відображають зміст кожної освітньої галузі, окреслюють її внутрішню структуру, систематизують конкретні очікувані результати галузі.

**Інтеграція** – процес взаємодії, об'єднання, взаємовпливу, взаємопроникнення, взаємозближення, відновлення єдності двох або більше систем, результатом якого є утворення нової цілісної системи, яка набуває нових властивостей та взаємозв'язків між оновленими елементами системи.

**Інтегроване навчання** – навчання, у процесі якого вчителі заохочують учнів робити зв'язок між дисциплінами й спиратись на знання та навички з кількох предметних областей. Це об'єднання в ціле компонентів об'єктів навчання, що є необхідним дидактичним засобом, за допомогою якого вможливується створення в учнів цілісного уявлення про об'єкт, що вивчається, формується компетентність на міжпредметному рівні.

**Інтегративний підхід в освіті** – побудова змісту (окремого предмета або освітньої галузі) у форматі дидактичної моделі, що розробляється на основі обґрунтованого поєднання елементів знань з різних предметів і реалізується з використанням інтегрованих форм і методів організації навчання.

**Конкретні очікувані результати (КОри)** – визначають обов'язковий зміст, «ядро знань», через яке відбувається розвиток умінь згідно із загальними цілями відповідних галузей.

Кожен конкретний очікуваний результат пов'язаний із загальною ціллю й загальним очікуваним результатом за допомогою системи індексів. Конкретні очікувані результати впорядковуються в логічній послідовності за тижнями.

**Критичне мислення** – це науковий тип мислення, який використовується для розв'язання неординарних практичних задач, включає в себе загальне та предметне мислення, характеризується усвідомленістю, самостійністю, рефлексивністю, цілеспрямованістю, обґрунтованістю, контрольованістю та самоорганізованістю.

**Міжпредметна компетентність** – це здатність учня застосувати щодо міжпредметного кола проблем знання, уміння, навички, способи діяльності та ставлення, які належать до певного кола навчальних предметів і предметних галузей.

**Міжпредметні зв'язки** – дидактичний засіб, яким передбачається комплексний підхід до формування й засвоєння змісту освіти, що дає можливість здійснювати зв'язки між предметами для поглибленого, усебічного розгляду найважливіших понять, явищ.

**Модельна навчальна програма** – створюється на основі Стандарту початкової освіти експертною спільнотою й затверджується Міністерством освіти і науки України. Модельна навчальна програма містить: перелік освітніх галузей і навчальних предметів; види навчальної діяльності; засоби оцінювання навчальних досягнень учнів.

**Освітня галузь (або галузі)** – складник змісту освіти, що відображає певну сферу вивчення або об'єднує споріднені сфери. У навчальній програмі зазначаються галузь, до якої належить навчальний предмет або курс (або галузі, які він поєднує); орієнтовний навчальний час, відведений на кожну освітню галузь.

*Мета освітньої галузі* – визначає її «життєву місію» та відображає «компетентнісний потенціал».

*Загальні цілі освітньої галузі* – окреслюють уміння, розвиток яких передбачається тією чи іншою освітньою галуззю.

**Освітній процес** – цілеспрямований процес навчання й виховання в інтересах особистості, суспільства, держави, що характеризується партнерською взаємодією між учителями, учнями та їхніми батьками, взаємозв'язком усіх структурних елементів – цілей і засобів досягнення освітніх завдань.

**Продуктивне (творче) мислення** – здатність дитини генерувати ідеї, розв'язувати нестандартні завдання, шукати нові підходи до стандартних завдань, самостійно досліджувати навколишній світ, створювати суб'єктивно новий продукт.

Навчально-методичний посібник

Наталія Ларіонова  
Наталія Стрельцова

# **ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД: АКТУАЛЬНІСТЬ, СУТНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

*Редактор Л. П. Гобельовська  
Дизайн та верстка Ю. Ф. Власова  
Дизайн обкладинки А. І. Степаненко  
Літературний редактор, коректор О. В. Савенкова*

Підписано до друку 25.11.2018 р.  
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк цифровий.  
Гарнітура AdonisC. Ум. друк. арк. 4,53.  
Наклад 400 прим. Зам. № МА00-001416

Видавець і виготовлювач:  
ТОВ «Друкарня Мадрид»  
61024, м. Харків, вул. Максиміліанівська, 11  
Тел.: (057) 756-53-25  
www.madrid.in.ua info@madrid.in.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:  
ДК № 4399 від 27.08.2012 року